

Arbetets rätt

Från kapitalism till socialism

Av C. N. Carleson

FÖRLAGS A.-B. FRAM – STOCKHOLM

Stockholm

Tryckeriaktiebolaget Fram

1921

Inledning

Vår tids samhällen befinna sig i en oro och upplösning, som varslar om genombrottet av en socialistisk-kommunistisk förvandling av deras grundvalar. Klassernas kamp stiger fram i allt tätare svallvågor från ett djup i rörelse.

Inför större uppgifter har intet tidevarv varit ställt. I omfattning, i innehåll, i ingripande betydelse för samhälle och individ, i sin självutformning ur en hittills osedd produktions- och förvärvslivets teknik, ur den skriande motsägelsen mellan författningar och lagar och nytt jäsandande liv, mellan gammal, vissnande rättsåskådning och nya livskrav tvinga sig dessa problem med oemotståndlig kraft fram i allas eftertanke, på dagsstridernas arena, i massornas rörelser och i vetenskapsmännens meningsutbyte.

Politisk och rättslig likställighet var den stora franska revolutionens huvuduppgift att förverkliga. Vår tids begynnande revolutioner bäras av kommunismens stora idé om ekonomisk likställighet, oförenlig med det kapitalistiska produktionssättets fortbestånd i samhällena och dess återverkan på staternas yttre och inre politik. Alla steg i riktning hän till socialisering måste bestämmas av insikten om nödvändigheten av att avskaffa det kapitalistiska ekonomisystemet och ersätta detsamma med en kommunistisk ordning.

Hindren för denna nödvändiga omgestaltning, de kapitalistisk-imperialistiska makter, som ännu hade lyckats trycka sin stämpel på världskrigets avslutning, kunna undanrödjas endast genom massornas målmedvetna kraft- och maktutveckling, och följaktligen måste arbetarklassernas kamp för sin frigörelse både i innehåll, form och organ vara en klasskamp, framträdande i en maktutövning, som genomför och tryggar övergången till nya samhällsförhållanden. Utgångspunkten för hävdande och bevarande av denna nödvändiga makt kan endast vara den proletära diktaturen, ett politiskt och socialt rådssystem, som i sig innesluter såväl en praktisk kampform som alla nödvändiga åtgärder för en positiv ombyggnad av samhällets grundvalar.

Att bereda alla samhällsmedlemmar samma sociala plan för existens och verksamhet blir då den första stora grundsatsen: Vederlag och trygghet svarande mot arbetsplikt.

Konfiskation och expropriation såsom medel att i samhällets besittning och till dess förfogande överföra redan bestående värden och enskild kapitalförmögenhet stå ej i motsättning till varandra, utan beteckna endast olika omständigheter eller faser, varunder en revolutionär omgestaltning äger rum. Syftet är i båda fallen klassernas fullständiga avskaffande.

Vart omfattande steg till socialisering i enlighet med ovan angivna mål är även ägnat att sam-

mansmälta det ekonomiskt utvecklingsgivna och maktpolitiskt krävda och genomförda med det moraliska rättfärdighetskrav, som, buret av de stora samhällsbehoven, mognat genom arbetarklassens egen lyftning till medvetenhet om sin materiella rätt och sin allt betydande roll i hela samhällslivet. I både individens trygghet och i den ekonomiska solidaritet, som ensam kan alstra nya och högre sociala drifter, ligger enbart underpanten för den högsta tänkbara humanitet, som utesluter såväl skråanda, nationell avsnöring, barbarisk justis som även de skenföreteelser av humanitet, vilka förlorat fotfästet i samhällenas och människornas existenskamp och nya livsbetingelser.

Ur dessa allmänna synpunkter betecknar den socialisering, vi åsyfta, de arbetande massornas sociala och ekonomiska självständighetsförklaring, deras av dem själva givna magna charta för samhällets omvandling och pånyttfödelse.

Socialisering

Allmänna riktlinjer.

Produktionsmedlens socialisering betyder en planmässig reglering och förvaltning av samtliga ekonomiska verksamhetsområden genom samhället och för samhället. Endast därigenom kan individens existens tryggas och hans egenskaper och energi tillgodogöras för samhällets ändamål att bereda skydd, utkomst, utvecklingsmöjlighet, att främja materiell och andlig förkovran.

Samhället — ej "staten".

Denna förvaltningsekonomi är icke liktydig med "statssocialism", en dunkel term och ett svävande begrepp, som leder till tvetydighet, alldenstund den *nuvarande* staten, i sin struktur nära förbunden med den kapitalistiska ekonomins intressen, grundval och totalsyn på samhället, är oduglig som organ för den proletära socialismens (nutidskommunismens) förverkligande. Tonvikten måste följaktligen läggas på samhällsbegreppet, ej på det traditionella statsbegreppet.

Staten måste sammangjutas i en revolutionär omgestaltningens smältdegel till ett med samhället helt samhörigt organ. I stället för den byråkratiska, som direkt eller indirekt låter staten tjäna som organ för väsentligen kapitalistisk-borgerliga åskådningar och intressen, framträder staten i sin nya begreppsbestämning såsom uteslutande organ för ett klasslöst samhälles olika funktioner, som en sammanfattning av ett sådant samhälles speciella funktionsorgan.

Arbetsplikt och vederlag.

Uppfylld arbetsplikt och fullgjord arbetsprestation gentemot samhället bilda grundvillkoret för andel i produktionens avkastning, vars fördelning sönderfaller i direkt vederlag åt arbetskraften och i indirekt vederlag genom de samhällsinstitutioner, som tjäna alla samhällsmedlemmars ekonomiska och rättsliga trygghet, deras uppfostran och utbildning, deras hela människovärdiga tillvaro och den allmänna kulturens främjande och utveckling.

Denna principens tillämpning innebär, att lönen i kapitalistisk mening försvinner, att den avklädes sin tvångskaraktär av slaveri under ett privaträttsligt egendoms- och exploaterings-system. Lönen blir i stället ett vederlag, bestämt av den nytta, som samhället drager av sina medlemmar arbetskraft och av den nytta, som dessa i sin ordning ega rätt att för sig kräva av samhället.

Föråldrad "rätt" försvinner.

All social förmånsställning, som härrör från bords-, stånds- eller arvsrätt till förmögenhet, upphäves fullständigt.

Planmässig ekonomisk organisation.

Produktionens nödvändiga planmässighet för ovan avsedd social nydaning fordrar för sitt genomförande, vars snabbhet betingas av de stora kapitalistiska företagens för socialisering redan nådda mognadsgrad, ett *rådssystem*, d. v. s., en samordning av rådsorgan under enhetlig, av dem samtliga skapad och kontrollerad ledning. Som mellanled mellan denna och den för hela denna samfällighetsbyggnad grundläggande cellen, driftsrådet; kunna tänkas antingen råd, representativa för en industri eller grupp av industrier eller läns- och distriktsråd; de förra då övervägande produktionsella, ifall man tänker sig tvenne instanslinjer, de senare, som ha en lokal omfattning, mera rent administrativa.

I bolagets eller trustens ställe träder *driftsrådet* eller flera driftsråd samordnade och samverkande. Härvid bör genast framhållas, att man icke kan tala om en fullständig socialisering, tryggad i sin fortgång, förrän principen om planmässighet, ledning och kontroll i fråga om hela samhällets ekonomi blivit fastslagen och genomförd på basis av *dessförinnan företagens expropriation*. Samhällets besittningstagande av produktionsmedlen och samhällets suveränitet över sin hushållning får då ej heller försvagas och försvagas medels koncessioner åt de förra ägarne, medels en avveckling, som kvarlämnar risk för att den enskilda äganderätten på omvägar åter smyger sig in.

Å andra sidan kan en näringsgren ännu ej betecknas som socialiserad, om den antingen blott förstatligas, kanske i den blandade driftens form och med bibehållande av den gamla ledningen och befälsbyråkratien, eller *helt* överlåtes till innehav och förfogande åt den inom ifrågavarande näringsgren sysselsatta arbetskraften. Genom en alltför utsträckt gruppegendom står man nämligen inför faran att gynna själviska intressen på det helas bekostnad. Detta sagt, ehuru det kan erkännas, att mer fristående Kooperation och vid sidan härav t. o. in. den nuvarande statens trädande i stället för den kapitalistiska bolags- och trustförvaltningen under en övergångstid kan innebära en förberedelse och ett framsteg — då likväl alltid under förutsättning att en *avgörande* maktomflyttning inom samhället äger rum till de arbetande massornas förmån, för deras besittningstagande av drift, distribution, transport- och kommunikationsmedel och under samtidigt av massorna åtagna, oeftergivliga förpliktelser gentemot ett i nydaning under deras ledning och kontroll befintligt samhälles totalekonomi.

Den proletära diktaturen.

Ovan utvecklade synpunkter på riktlinjerna för en genomgripande socialisering äro otänkbara att förverkliga, med mindre än att den politiska och förvaltande makten vrides ur de nu härskande samhällslagrens hand till de nu arbetande, under den kapitalistiska ekonomiens okträlade massorna. Det under lönesystem nedprässade industri- och jordbruksproletariatet bildar murbräckan mot det gamla samhället och dess på ekonomiskt förnuft och materiell rätt allt tydligare blottade institutioner och lagar. Detta moderna proletariat äger därför att från sina historiska utgångspunkter, med den styrka och konsekvens som ligga inneslutna i dess behov, tendenser och medvetenhet om sin mission, sätta sig omedelbart i besittning av makten i samhället och lika omedelbart träda i utövning av denna. En dylik fullständig maktomflyttning, oberoende av omständigheter och biföreteelser, kan i betraktande av det motstånd, som den måste uppkalla på grund av sina djupgående verkningar, knappt tänkas genomförd i

någon annan form än den fullmakt, som massorna giva sig själva i den proletära diktaturen.

Denna diktatur är minst lika social-etiskt berättigad som den faktiska, ehuru beslöjade diktatur över samhället, som den koncentrerade kapitalmakten utövar i våra dagar genom parlamenten och de till ett maximum centraliserade borgerliga partierna. Den proletära diktaturen är det omedelbara och naturliga organet för arbetarklassens direkt på samhällsförhållandena inriktade maktutveckling. Då den endast bryter en utlevad "laglighet", men samtidigt skapar en ny, på ett högre humant plan genomförd lagstiftning, kränker den ej heller den demokratis begrepp, som i massornas makt och samhällets omdaning framför allt ser ett medel att för all framtid förläna demokratiens principer en orubblig social och ekonomisk grund.

Rådsordning

Diktaturen, vars tidslängd bestämmas av det motstånd, som måste övervinnas, befäster en ny samhällsordning, i det den skrider till uppbyggande av en rådsorganisations sociala demokrati.

Storföretagen, de redan existerande, vilka de växande produktionskrafternas utveckling redan utlöst ur den kapitalistiska konkurrensen och produktions- och distributionsprocessen, måste bevaras och utbyggas som produktiva, distributiva och tekniskt-administrativa centrer. Som ekonomiskt dugliga organ måste då till dem hänföras och anknytas produktions- och konsumtionsföreningar, fackorganisationer, handels- och jordbrukskamrar. Förhandenvarande karteller och banker läggas under samhällets förvaltning. Redan på 1880-talet skymtade i Sverge denna tanke, då de enskilda bankföretagen avhändes sedelutgivningsrätten och man skönjde konturerna av en organisation av krediten medels en statens centralbank, uteslutande omgiven av filialtanker i provinserna och länen. Det gäller att gå vidare på denna väg.

Storföretagens arbetande personal och deras förvaltningsmaskineri, såvitt detta avser produktion och distribution, men icke profitmakeri, kunna tillgodogöras för driftsråden eller i allmänhet för de organ, som bliva integrerande delar av ett nytt drifts- och utbytessystem. Behärskat av de arbetandes intressen, vilja och synpunkter, vilkas centrala organ bildas av ett "rådets råd", av en ekonomisk och social landsrepresentation, har samhället på denna väg till huvuduppgift att bringa produktion och förbrukning i omedelbar, ändamålsenlig växelverkan samt att ge uppslag och anvisningar om organisering av samverkan inom och mellan de olika konsumtionsområdena.

En sålunda ordnad samhällets verksamhet tager alltså sikte på var samhällets medlem såsom på en gång organiserad producent och organiserad konsument. Både som värdeframbringare och som förbrukare tryggad i sin egenskap av en fri, blott frivilligt solidaritetsbunden medlem av och aktiv kraft i denna nya ordning måste då var individ känna och erfara, att ingen tve- dräkt kan uppstå mellan honom som producent och honom som konsument; lika effektivt utjämnas då från hela samhällets synpunkt de stridiga intressen mellan producenter och konsumenter, som endast avspeglar ett anarkieekonomiskt, kapitalistiskt samhälles grundfel.

Arbetsledning, men inga arbetsköpare.

Blott i mycket oviss utsträckning kan man antaga, att de hittillsvarande arbetsgivarne, bolagsmajoriteternas herrar och husbönder — *socialt* konservativa som de äro i alla parti läger — skola bekväma sig till att med sina fackkunskaper främja teknisk och ekonomisk ledning. De frukta eller skulle gräma sig framför allt över förlusten av sin maktställning, som är nära förbunden med deras existens som kapitalister-profitmakare. Intresset för kupongerna har längesedan överflyglat intresset för arbetet. Med detta psykologiska faktum ha vi att räkna och

måste följaktligen lämna ur sikte den nya harmoniteori, som ligger till grund för det tillfälliga hugskott, som benämnes ”industriell demokrati”, en yngre broder till det fantom som spökade i termen: ”arbetarens andel i vinsten”.

Tekniker och ingenjörer däremot, vilka saknat kapital och endast utfört och utföra funktioner i arbetet inom en driftsgren, kunna sannolikt vinnas för en ny tingens ordning, då de bli övertygade om att denna icke kan bli så oförnuftig och så oekonomisk som den plan- och regellösa, blott på profit inriktade produktionens nuvarande, på alla sociala och internationella synpunkter blottade system. Alltefter graden av deras arbetsintresse och sociala bildning komma helt visst deras kunskaper och arbetskraft att ställa sig i den nya ordningens tjänst.

Arbetstid och produktiv energi.

En kraftig, välordnad produktion, som icke överanstränger och på jämförelsevis kort tid sänker och utmärglar arbetskraften, måste vara ledstjärnan för alla bestämmelser om arbetstidens längd och arbetets anordning och intensitet. Därmed sammanhänger då även planmässigheten i en ordnad hushållning, som då även fordrar en snabb och klar överblick över hela produktionslivet och följaktligen även vissa centrala organ för en sådan överblick, vilkas klarläggning av produktionsbehovet möter de olika arbetscentralernas mening och omdöme om normen för arbetstidens längd i en gemensam hänsyn till hela samhällets behov. Därmed brytes även invändningen om, att socialisering och arbetstidsreglering skulle medföra en produktionens nedgång med därav följande utarmning. Arbetstidens bestämda och smidiga maximering måste följaktligen läggas väsentligen i samhällets och samhällsorganisationens hand — icke minst för undvikande av de stockningar och kriser, som i nutiden göra den kapitalistiska produktionen till ett evigt famlande mellan överarbetstid och arbetslöshet, till en fördärvlig, det ekonomiska hasardspelets konjunkturapparat.

Över arbetstidens längd måste således arbetskraften själv bestämma genom driftsråden och genom alla de av arbetarne utsedda organ, som äro i stånd att exakt fastställa vad landets behov och dess olika arbetsgrenar tarva i fråga om en viss produktionshöjd. Undernärd, icke standardmässig arbetskraft kan icke ansträngas med den gamla, osäkra och varierande arbetstiden. Endast under ständigt vidgad användning av maskinellt arbete i samband med den kroppsliga arbetskraftens återvinnande av sin prestationsförmåga kan samhällets produktionshöjd tillfredsställande ökas utan förfång och fördärv för arbetskraften.

För att möta den ofta hörda invändningen om arbets- och driftsrådets tekniska — produktions- och utbytestekniska oduglighet — bör vidare fordras *redan nu* inblick i företagens skötsel, i det driftsråden samtidigt upptaga tekniskt utbildade och förfarna medlemmar med sin verksamhet uteslutande förlagd till de områden, där deras sakkunskap länder produktion och utbyte till gagn. Därigenom avlägsnas farhågorna för såväl produktionshöjdens minskning som även för uppkomsten av en industriell byråkrati, i det kroppsarbetarne ju alltid inom råden bevara en säker kontrollerande Majoritet. Å andra sidan måste det givetvis stärka ett rådssystemets effektivitet och förtroendet till dess förmåga av initiativ och förutseende, om det uppbares av den största möjliga produktionstekniska och distributionsförvaltande insikt.

Strejkrätt och socialt ansvar.

Rätten till strejkprotest mot missförhållanden måste alltjämt erkännas, särskilt under en övergångstid, då vi icke ha att räkna med ideala förhållanden, som låta ett rådsmaskineri fungera utan större slitningar. Å andra sidan erbjuda drifts- och produktionsråden, då de både tjäna en

kraftig produktion och samtidigt förläna arbetskraften en känsla av makt och ansvar, ett naturligt korrektiv mot klagomål och arbetsavbrott.

Man torde kunna tänka sig rätten till arbetsnedläggelse utstakad ur följande synpunkter:

Gentemot arbetsledning, som överträder eller vantolkar arbetsreglementen, hävdas arbetspersonals suspensions- och revokationsrätt (rätt att försätta ur tjänstgöring och återkalla mandat).

Mer än förr måste, när klagomål höjas, beaktas nödvändigheten av jämnhet och likhet i vederlag och villkor *mellan* de olika yrkesgrupperna. En viss standardisering är härför nödvändig. För insikten om en sådan solidaritet torde emellertid gemensamma strider direkt mot det kapitalistiska systemet jämna vägen och förbereda uppfattningen. Det gäller alltså att giva kollektivitetsbegreppet stödet av en samkänsla, vilande på ansvar för hela samhällets ekonomiska välfärd, som i sin ordning är beroende av en jämnt fortlöpande produktion. Just råden äro härutinnan en nyttig skola för ingjutande av den ansvars- och intressesolidaritet, som stiger fram ur den nya ordningens anda och grundidé. Jämte råden kunna då jämväl tänkas för tvisters lösning, för driftsförändringar, som vålla meningsbrytningar, reglerande centrala arbetsutskott inom yrkes- och industrigrupperna. Under särskilt kritiska, revolutionära kamptider torde det bli av nöden att dessa utskott utrustas med befogenhet i sista hand att påbjuda en bestämd lösning av uppkommande konflikter, och slutligen bör påpekas, att i ett rådsystem ingalunda är uteslutet förliknings- och skiljedomsförfarande medels antingen fasta eller tillfälliga instanser.

Produktionsreglering

Materiella och tekniska förutsättningar.

För socialisering erfordras siffror, rapporter över behov, över tillgång på materiel, transport- och kommunikationsmedel; härför behövas särskilda funktionärer. Nya råvarukällor, nya arbetsmetoder måste *oavlatligt* utrönas. Då det är av vikt för arbete och varucirkulation, att vart land eger kunskap om andra samhällens behov, produktions- och utbytesbetingelser, behöves såväl universalstatistik som specialstatistik; vart land måste vara klart medvetet om sin produktiva styrka och kraft i förhållande till hela världsproduktionen, om sin mest ändamålsenliga roll inom denna. Följaktligen kan i en ordning, som utbyter den fria konkurrensen och de kapitalistiska trusternas affärsspekulativa hemlighetsmakeri mot överallt genomförd planmässighet, icke tolereras något som helst undandöljande av viktiga siffror och fakta, såsom nu sker inom bank-, handels-, och industriföretagen.

Vid genomförd socialisering blir ”marknaden” således endast det klara och direkta uttrycket för förhållandet mellan tillgång och efterfrågan, sedan ju samtliga parasiterande, marknadsläget fördunklande mellanhänder avlägsnats ur utbytet.

Nödvändigt material måste alltid ställas med stöd av rapporter och statistik till förfogande åt de verkställande organen, åt de lokala och centrala råden. Därigenom beredes även möjlighet att sätta i gång nya företag och omorganisera och utvidga äldre.

Såväl det allmänna varuutbytet för de omedelbara behoven och för produktionens utveckling och nydaning som förbindelserna mellan de olika länderna förvandla från dessa utgångspunkter den framtida marknaden till uteslutande de uppgörelser, som omedelbart träffas mellan organ eller ombud för de olika produktionsgreparne och de olika länderna, d. v. s. till ett på statistik och exakt kännedom om produktions-, behovs- och konsumtionsläget grundat *direkt* utbyte.

De ovannämnda organen hava även att besluta om vad som nu plägar benämnas ”allmännyttiga” arbeten, företrädesvis byggnads- och kommunikationsarbeten, och att härför äska arbetskraft och materiel samt allt, som för övrigt erfordras föl ändamålet.

Industri- och livsmedelsproduktion.

Den största vikt och betydelse måste tillmätas en ordnad samverkan mellan industri, jordbruk och utbyte. De förmedlingscentraler, som härför erfordras, kunna organiseras distrikts- och länsvis. De redan bestående hushållningssällskapen kunna betecknas som en bristfällig, förkrympt ansats för en dylik förmedling. Förhållandet mellan livsmedels- och industriproduktion, som spelar en stor roll för bedömning av arbetets vederlag, kan en förnuftig socialisering ordna medels en alltmera utvecklade stordrift, medels de industriella metodernas och hjälpmedlens revolutionering av jordbruket. En socialiserad ekonomisk ordning avger ett beviskraftigt vittnesbörd om sin överlägsenhet, i det att den utplånar den fiendskap mellan land och stad, mellan jordbruk och industri, som de borgerligt-kapitalistiska samhällena aldrig kunnat övervinna. Genom att betrakta och behandla förhållandet mellan land och stad utslutande ur *arbetets* synpunkt röjes vägen för rationella, från exklusiv egoism befriade förbindelser mellan stads- och lantbefolkning

Då i den föregående framställningen betonats nödvändigheten av en tillförlitlig överblick över samtliga verksamhetsgrenar, då därigenom arbetaren-producenten sättes i tillfälle att se vad arbetaren-konsumenten förbrukar av vederlaget för sitt arbete och av totalavkastningen, så lägges därmed grunden för en nästan automatisk reglering av förhållandet mellan arbetsvederlag och marknadstillgång och därmed då givetvis även mellan industriens och jordbrukets krav gentemot varandra. Åter stå vi då här inför en av problemets kärnpunkter, nämligen produktionens och förbrukningens väl genomförda parallelism, deras inbördes jämvikt. Påtagligt sammanhänger med detta regleringsområde på det närmaste möjligheten att giva ”arbetslönen” nytt innehåll och ny form såsom ett vederlag stigande från ett utrönt normalt existensminimum, bildande en löpenhet, som kan multipliceras med hänsyn till arbetsprestationens behöriga grad av kvalifikation, varvid även tages med i räkningen samhällets underhåll för utbildningsår.

Samverkan mellan industri och livsmedelsproduktion förutsätter, att de noga lära känna varandras behov och resurser. Först i och med denna kännedom vinnes full klarhet över behovet av utbyte med andra länder, nämligen ett från spekulation i tulltaxor fritt, icke av uppskörtningensprofit beroende utbyte, som först då till utslutande den stora befolkningens nytta och gagn låter sig inramas i samhällets ekonomi. Varken konstlad knapphet och brist på eller måttlös översvämning av främmande varor blir då möjlig. Fortlöpande rapportstatistik speglar olika länders förutsättningar varuutbyte och giver vägledning om för ett land naturliga, lämpliga och ändamålsenliga produktionsgrenarne i förhållande till världsekonomin. Då med de kapitalistiska profitintressenas försvinnande även samma eggelser till tullkrig mellan länderna upphöra, alltid ju även förelöpare till de militära krigen, så försvinner även den motsättning mellan frihandel och protektionism, som uppstår endast och allenast ur det kapitalistiska produktions sättet och den kapitalistiska konkurrensen.

Såsom samhörig med socialisering, med ett system, som låter industrien byta redskap, kemikalier m. m. mot livsmedel åt den industriella arbetskraften, ha vi även att taga i betraktande en under samhällets högsta ledning ställd jordbrukskooperation på bred, lokal basis, inlemmad och inorganiserad i det industriella livets totalitet. Det måste givetvis innebära ett underordnande av den enskilde jordbrukaren under samhällsbehovens kontroll. Men om den exprop-

rierade kapitalistens individuella intressen, hans och hans bolags särintressen försvinna i och med expropriationsakten, så är det även rimligt, att bondens individuella intressen åtminstone underordnas en samhällelig produktion och distribution samtidigt med att godsen, de där alltmer indragas i kapitalistisk handelsspekulation, exproprieras och givetvis även gruvor, vattenkraft, kraftverk och skogsdrift förklaras omedelbart mogna för socialisering. Ej minst med hänsyn till ett välreglerat utbyte med utlandet är denna nya ordning nödvändig, då ju de nuvarande handelsfördragen konsekvent måste omläggas och ersättas med kompensations-system.

Den kapitalistiska nettovinsten försvinner.

Vad skall träda i stället för nettovinsten, som är produktionens och kapitalplaceringens sporre? frågar den djupt bekymrade kälkborgaren. Men behöves *denna* sporre för att driva ett samhälles ekonomi framåt, för att vidga produktion och utbyte? Dessa frågor kunna omedelbart besvaras med en hänvisning till att driften till uppehälle och välstånd är någonting vida större. vida äldre och oändligt starkare än det modärna profitbegäret, som sammanhänger med nutidens kapitalism och som blivit en ensidig karikatyr på människans naturliga verksamhetslust och drift att trygga och giva ett rikare innehåll åt sin existens. Detta profitbegärs egenskap av en sjuklig avart av förvärvsdrift visade sig för en tid sedan i förhandlingarna mellan England och Ryssland om en handelskonvention. Förhandlingarna gingo nämligen synnerligen trögt ända till det ögonblick, då de ryska underhandlarne utbredde sina guldtackor för de engelska statsmännens häpna ögon. Sovjetombudens överlägsna ironi hade träffat det kapitalistiska systemets och de kapitalistiska passionernas hjärtepunkt. Guldtackorna talade ett för de engelska politikerna begripligt språk.

Det direkta varuutbyte, som det kommunistiska Ryssland eftersträvar, men ännu ej fullt mäktar genomföra med kapitalistiska stater, varslar emellertid om framtiden. Nettovinsten som "sporre" får sin ekvivalent, sin likvärdiga ersättning i en export och import, som betingas direkt av massbehoven, och i den inhemska produktionens överskott, som tillgodogöras för samhällliga ändamål och vilkas storlek regleras av dessa ändamål.

Det ovan antydda kompensationsutbytet kan då icke heller medgiva ett slumpvis, ett oreglerat urval av varor, som rekvireras från ett annat land. Penningar eller de anvisningar, som träda i de nuvarande kreditpapperens ställe, kunna då icke längre blint och godtyckligt köpa vilka varor som helst eller vilka mängder som helst. Ett nytt, ordnat och övervakat utbytessystem leder fastmera hän till anordnande av stora förråd av exportmässiga varor, som uppläggas för utbyte, ehuru vi sannolikt ha att räkna med en livlighet i samfärdseln, ombesörjd av samhället, som medger en snabb cirkulation. En fortskridande socialisering, som bringar stadga i produktionen, tvingas även att bringa stadga i utbytet. Det har ju även visat sig, att i åren efter världskriget under sjunkande valutor, en företeelse med sin direkta grund i kapitalistintressenas varandra korsande virrvarr, t. o. m. borgerliga nationalekonomer, eljes fångna i fetischdyrkan av den kapitalistiska konkurrensens "penning", ingenting haft att invända mot det direkta varuutbytet som en utväg ut de brydsamma förhållandena. Men just ur nödfallen växa fram de stora, bestående riktlinjerna. Klarare än filt: börja människorna förstå, att ett samhälles ekonomiska styrka vilar på mängden av nyttigheter i fritt utbyte med andra samhällen, på realvärden, icke på pappersvärden eller "guld". Denna sanning förkunnades av Adam Smith redan för 130 år sedan. Så tränger naturalekonomien fram *i en ny och högre form.*

Produktionsöverskottet överföres till de sociala fonderna.

Överskott i form av avsättningar till fonder för viktiga samhällsändamål, för bestridande av socialiseringskostnader m m. komma i betraktande, men ingen profitalstring genom missbruk av arbetskraft eller genom privat tillägnande av någon del av arbetsprodukten. Jämte avsättning till de nödvändiga fonderna kunna däremot tänkas i stället för nettovinst som sporre till aktivitet premier för högre arbetsprestation, för förbättring av arbetsförhållandena, för uppfinningar etc. På grund av hela det ekonomiska livets nya solidaritetskonstruktion behöver man då icke befara, att dylika extra vederlag skola kunna växa till eller användas som profit-skapande enskilt kapital. I detta sammanhang behöver väl knappt påpekas, att i en sålunda socialiserad ordning kräves arbetskraftens godkännande av såväl överskottsbelopp att överföra till fonderna som även arbetsplan.

”Statens vinstandel” är en term, som ofta återkommer i socialiseringslitteraturen. Till förtydligande och för undvikande av missförstånd i anledning av den tankeförvirring, som det gamla statsbegreppet vållar, böra vi hellre säga det allmännas eller det kommunistiska samhällets andel i produktionens avkastning för sina organ och funktioner. Huvudsaken är genomförandet av principen om att all arbetslös vinst, alla arbetsfria överskott försvinna och i konsekvens härmed varje arbetsfri ersättning åt de under avveckling ställda kapitalisterna. Korteligen: Samhället sörjer för att alla möjligheter för enskild ”kapitalisering” avskäras. Alla värden och cirkulationspapper: växlar, checker, aktier, andelar, inteckningar etc., som giva oss en bild av kapitalförmögenhetens nuvarande storlek och fördelning, åläggas depositionstvång i ett socialiserat bankväsen; de beläggas med kvarstad. Detta gäller som en övergångsform för uppreglering. Sannolikt få vi med tiden endast *ett* kreditpapper — ett slags certifikat, utvisande realvärdena. Redan nu på finanskonferensen i Bruxelles väcktes tanken på ett enda ”mynt” för hela världen, ett enda kreditpapper, utställt av en alla stater omfattande skuldreglerings- och lånefond. Imperialismens och kapitalismens konkursmassa framtvingar finansväsendets internationalisering, därför att kapitalismen gått in i det skede, som närmast borde betecknas som *bankruttism*.

Även här måste således internationella synpunkter göras gällande. Socialiseringens påskyndade och samtidiga genomförande i största möjliga antal länder är följaktligen av största betydelse, och det hittillsvarande bankväsendet bör följaktligen omorganiseras ur synpunkten av att tingen trots allt måste skrida hän till *en planmässig världsekonomi*, vars behov torde slutligen kräva sammanfattande och överblickande internationella organ. ”Clearing-house”-institutionen pekar hän på uppslag i denna riktning. Som sagt — redan nu vittna de internationella finanskonferenserna om den trängande nödvändigheten att *ordna* den internationella krediten, men dessa strävanden kunna å andra sidan genomföras blott under förutsättning att samhällenas inre ekonomi omlägges på ett nytt och fast, det *produktiva arbetets* plan och organisation.

Omedelbar expropriation.

Mogna för omedelbar socialisering medels konfiskation och expropriation äro karteller, truster, syndikat. En del av deras överskottsavkastning kan omedelbart upptagas av ett socialiserat bankväsen och bilda en första kredit- och garantifond för det internationella utbytet:

Arbetet herre över sig självt

Ledstjärna! för all socialisering måste vara arbetets frigörelse, d. v. s. erkännande av dess

fullständiga och obeskrurna rätt att ålägga sig ett självvalt och frivilligt överenskommet tvång. En frigörelse, syftande hän till ett system av självförpliktelser, anlägger då även en fullständig ny syn på produktionens väsen. Omsider blir först då produktionen vad den bör och kan vara på produktionskrafternas nuvarande höjd och med deras nuvarande beskaffenhet, nämligen ett *alltigenom socialt förhållande*. Den gamla eganderättslagstiftningen, som utgör civillagens väsentliga innehåll, skymmer bort och förvrider det obestridliga faktum, att produktionssättets inre revolutionering, yttrande sig även i de stora kapitalens upphopning på allt färre händer, ryckt undan den materiella grundvalen för den privata eganderätten och den privata nyttjanderätten, såsom de utbildats i en kapitalistisk tidsålder. Ständigt minskas de fullt självständiga egarnas avtal. Det vore därför en ohållbar självmotsägelse, om produktionen, ehuru ett faktiskt socialt förhållande, fortfarande finge förbli en enskild angelägenhet. Erkänd och fastslagen som en *social* angelägenhet måste produktionen följaktligen bli föremål för samhällets till sin syftning klart bestämda åtgärder, korteligen för en *social viljeakt*. Däri ligger social revolution.

Förnuftig och berättigad var den privata eganderätten till produktionsmedlen, vartill även fast jordbesittning är att räkna, så länge egendomens innehavare med egen personlig arbetskraft och utan att exploatera annan, vid existensminimum hållen arbetskraft tillgodogjorde sig egendom. Då så ej längre är fallet under kapitalistisk produktion, upplöses varje materiellt rättsligt och ekonomiskt förnuftigt band mellan kapitalistisk egendom och kapitalistisk egare. Egendomen är mogen för att helt övertagas av arbetet.

Produktion är nu all mänsklig verksamhet, som fyller ett behov medels varor, prestationer eller tjänster. Produktionens medel är allt, varmed och varur någonting, en ekonomisk eller social nyttighet frambringas. Jord och kommunikationer höra alltså till produktionsmedlen. Kapital uppstår genom arbete, som exploaterats; även jordförmögenhet har sitt ursprung i arbete, ofta direkt eller indirekt exploaterat. Medels slavarbete ha i forntiden Italiens slätter, i nutiden Nordamerikas bomullsplantager uppodlats. Det nu bestående lönearbetet är endast det forna slavunderhållet överfört och uträknat i pengar; det moderna arbetskontraktet upphäver ju temporärt individens fullständigt fria förfoganderätt över sin arbetskraft, d. v. s. över sig själv.

Vi stå nu inför en vändpunkt. Hungerpiskans kapitalistiska arbetstvång, armodets begränsning av människans självutveckling måste avlägsnas för att ersättas med ett sociala ändamål direkt tjänande solidaritetstvång. Även i ett socialiserat samhälle måste en inskränkning av den *absoluta* friheten ega rum, men innebörden i, grundvalen och formerna för detta tvång äro rakt motsatta förhållandena under en kapitalistisk samhällsordning och i ett kapitalistiskt produktionssystem.

Vad vi benämna privatkapital är i grund och botten en makt- och rättsform, en enskild eganderätt till makt över arbetskraft, vars avskaffande följaktligen först måste genomföras för att lämna ruin för en ny rättsordning i fråga om egendom, lagstiftning om egendom och på denna nya grundval fördelade rättigheter och skyldigheter. Socialisering betyder då arbetets förvärvande eller återtagande av sin makt över produktion och avkastning, alltså utplånande av det arbetsfria tillägnandet av ränta, såväl kapitalränta som jordränta, vilken senare blott är en äldre, ursprunglig kapitalränta.

Kapitalisten försvinner.

Av det ovan anförda följer, att socialisering kräver kapitalistens försvinnande i alla de funktioner, som konstituera honom som kapitalistisk exploatör, som rentier, som kreditgivare, som

aktieägare i bolag, som direkt profitdragare, korteligen som parasit. Eljes kan man icke tala om avskaffande av den enskilda eganderätten till produktionsmedlen.

Principiellt stå bolag och i kapitalismens tidsålder bildade kooperativa företag på samma rättsgrund. Mellan aktier och andelar är skillnaden obetydlig. Genom några tämligen enkla manipulationer har man sett kooperativa föreningar förvandlas till vanliga aktiebolag. Där- emot hindrar det kapitalistiska samhällets konstruktion sådana förenings utveckling i mot- satt riktning till den ”socialism i smått”, som hägrar för en del reformister.

Inskränktes nu socialisering till blott ett företags överlåtelse till dess arbetskraft, så når man knappt längre än till nutida Kooperation; det blir på sin höjd en ofullgången socialisering, i det att ingenting annat sker än att privateganderätten överföres till en lokal korporation. Detta kan visserligen vara ett framsteg så till vida; att den lokala arbetskraften sättes i besittning av ett produktionsinstrument, men för h e l socialisering fordras därjämte samhällets högsta egande- och förfoganderätt. Av flere skäl såsom för att hindra uppkomsten av yrkesegoism, för att möjliggöra överblick, för att omreglera vad det kapitalistiska produktionssättet ofta slumpvis har skapat, är det av vikt, att denna princip blir fastslagen.

Socialisering innebär alltså, att kapitalisten avlägsnas ur produktion och utbyte och att allt, som av de nuvarande lagarna betraktas som privaträttsligt inom produktions- och utbyteslivet, hänföra sig till rätt och möjlighet att för profit exploatera arbetskraft, förvandlas till ett allmänrättsligt institut i kraft av arbetets suveräna rätt att undanröjda alla skadliga och häm- mande eganderättshinder för en ny och kraftig kollektiv organisation av ett samhälles ekonomi. Redan nutidens arbetareskyddslagstiftning, som ännu för några årtionden sedan häftigt bekämpades med frikonkurrensens Manchester-teorier mot allsköns belastning av privatkapitalet för sociala ändamål, betecknar en första inskränkning av den kapitalistiska privaträtten. Samma begränsning i kraft av samhällets rätt framträder i ålderdoms- och invaliditetsförsäkringen. Men all socialism i världen var på 1880- och 1890-talen enig om att betrakta dessa interventioner mot kapitalets förfoganderätt som endast förberedande steg till det slutliga inskrändandet mot dess eganderätt.

Linjer för övergångstiden

Under vilka *yttre* omständigheter en socialisering kan tänkas genomförd sammanfaller med frågan om graden och arten av det motstånd, som oundvikligt i en eller annan form kommer att resas och redan i vissa länder har rests mot en så genomgripande förvandling av samhällets ekonomiska grundval.

Socialisering kan genomföras antingen genom *direkt* expropriering av den kapitalistiska exploitören, vilket torde bli den generella regeln, alldenstund de för ett lands ekonomi grund- läggande arbets- och produktionsgrenarne kräva *omedelbar* social drift, eller möjligen *successivt*, i det offentliga organ — driftsråd, distriktsråd, industriråd, stödjande sig även på förhandenvarande fackliga och kooperativa organisationer, steg för steg övertaga produktion och distribution, och då förnämligast på mer sekundära områden. I förra fallet intervenserar samhället w-m-n en central politisk-social exekutor, i 32 senare fallet torde socialiseringen glida över händerna på kommunistisk-kooperativa organ sådana som de ovannämnda. Frågan om vad som är mera ”socialistiskt” eller ”kommunistiskt”, det ena eller andra förfaringsättet, är mindre betydelsefull än frågan om makt- och funktionsfördelning mellan de lokala organen å ena sidan och å andra sidan samhällets anspråk på överledning och kontroll. En s. k. mjuk övergång tillåter givetvis kapitalisten att kvarstå en tid som arbetsledare, ifall han är skickad därtill, och då med vederlag i en begränsad andel av avkastningen, d. v. s. det vinstandels-

system, som arbetsgivare stundom betrakta som ett medel att binda arbetskraften, kan tänkas omplacerat och tillämpat för de på avskrivning ställda kapitalisterna-arbetsköparnes del. Ett dylikt provisorium får dock under inga omständigheter bli ett fördröjande hinder för en ändock oundviklig omläggning.

Maktgarantier mot återfall till privatkapitalism.

Det kapitalistiska systemet har gjort själva produktions *processen* social — bolaget är ju ej längre blott rent individuell exploatering och vart företag uppbäres ju av hundradens och tusendens arbete —, men det står nu som ett hinder för konsekvensen av vad det självt har danat, d. v. s. för en *social användning* av produktivkrafternas avkastning. Undanröjandet av detta hinder förutsätter då, såsom redan framhållits, avskaffande av den med kapitalet ännu förknippade privata egande- och exploateringsrätten. Lokal, kooperativ eganderätt åter framträder som en mellanform mellan den gamla privaträtten och den nya samhällseliga rätten. Dunkel och svårigheter råda tvivelsutan i fråga om Kooperationens rätta inplacering, men visst är, att ett av socialistiskt tänkande massor behärskat samhälles starka arm behövs för att motverka möjliga korporativa tendenser till särställning, till avsnöring från den av hela samhällets behov och krav betingade solidariteten, till ett nytt slags bolagskapitalism.

Vidare bör framhållas, att den privata egande- och förfoganderätten lätt kan återtaga sin ställning och makt, om staten — i stället för att själv direkt eller medels kooperativa organisationer driva jordbruk — upplåter jord på arrende åt de förra egarna, varigenom även livsmedelsproduktionens enhetliga och rationella bedrivande äventyras, om man vidare låter arbetarekontrollen över de industriella företagen försumpas i ett slags vinstandelssystem, som blott är ett modärnt uppkök på gamla försök att söndra arbetarne under skylten av försoning mellan kapital och arbete, och slutligen om man stannar vid blott arbetskraftens beskurna medinflytande på den *tekniska* arbetsprocessen genom arbetsutskott, tjänstemannautskott eller till permanent lojalitet förfuskade driftsråd. Själva kärnan i *makten* över produktionsprocessen förblir då i kapitalistens hand, och ingen genomgripande expropriation har då egt rum.

Då föreligger fara för att allt åter kan glida tillbaka till ungefär det reformistiska provisorium, som föresvävat de svenska högersocialisterna, då deras redan för politiska kompromisser sjukligt benägne statsminister författade sin instruktion för de s. k. socialiseringsnämnderna, sammansatta av durkdrivna kompromissarier och de bockar till trädgårdsmästare, som föreställa "sakkunskapen".

Om en driftsanordning av antytt slag omsider komme att föreligga som förslag och detsamma, blött och stött, bleve genomtrufad, ligger det i arbetarklassens intresse att genast avslöja den som en chimär och bekämpa den som en fördröjande och förlamande illusion. Ett samhälle, behärskat och kontrollerat av arbetskraften, måste bland sina första provisoriska åtgärder, innan socialiseringsverket ännu hunnit fram över alla områden, åtminstone se till att den enskilde företagaren omedelbart bindes så kraftigt, att han icke frestas att låta producera för spekulationsprofit.

Övergångstiden — det måste uttryckligt betonas — innesluter alltid faror för komplikationer av sådan art, att man städse ställes inför själva *maktfrågan*, vilken, sedan alla fraser utmönstrats, ligger på botten av det skådefat, som benämnes "industriell demokrati", d. v. s. den vanskapliga hybriden av kapitalistisk varg och reformistiskt lamm, en skenbar nyordning, som blott kan tjäna som kapitalistväldets räddningsplanka undan ett konsekvent genomfört rådsystem. Utanför ett på proletärisk makt byggt rådssystem kan man på sin höjd nå ett visst mått av s. k. "socialpolitik", men ännu ingen verklig socialisering.

Gentemot sådana ansatser i nutiden, vilka kunna betecknas såsom socialt kontrarevolutionära, och gentemot liknande möjliga försök i framtiden måste avgörandet förläggas till den öppna, medvetet förda sociala kampen. Striden om makten och oavlåtlig vakthållning kring makten äro oundvikliga följdföreteelser i en ny samhällsordnings födelseakt. Ett nytt tidevarvs tempel måste byggas med mursleven och svärdet.

Samhällets nya funktioner.

Vi äro långt förbi de tider, då Lassalle kunde satirisera över staten som blott och bart en de burgna samhällsklassernas nattvaktare. Ett halft sekel har mödosamt arbetat fram i den allmänna uppfattningen åtminstone ett principiellt erkännande av samhällets genom staten fullgjorda skyldighet till inskridande mot de missförhållanden, som alstras av en fullständigt obunden kapitalism. Världskriget och våldsfrederna äro de herostrastiska monumenten över otillräckligheten av dessa det nuvarande samhällets tyglar gentemot kapitalism och imperialism.

I sin växelverkan med de yttre företeelser, som känneteckna de omvälvande och jäsande tiderna sedan år 1914, har den fortgående anarkien inom samhällena klarare än någonsin fört oss under ögonen nödvändigheten av nya, fasta och klara principer, som rycka upp rötterna till de katastrofer och faror, för vilka samhällenas massor varit och äro utsatta.

Först sedan varje rest av individuell kapitalistisk egendom, av bolags- och trustvälde över ett samhälles arbete och näringskällor avskaffats, kan ett nytt samhälle träda i full utövning av sin på en ny grundval återuppbyggande funktion. Samhällets eganderätt måste då först och främst erkännas och genomföras. Blott denna nya, alla blivande bestämmelsers grundlag, ur vilken härflyta arbetsplikt och vederlag, kan skänka arbetaren-samhällsmedlemmen det fasta underlaget för hans ställning både som producent och konsument.

Samhällets uppgift blir då även — det ej minst maktpåliggande — att reglera förhållandet mellan produktion och förbrukning. Kapitalismens båda system att här åstadkomma jämvikt, å ena sidan förnuftslöst, blint framrusande frihandel, å andra sidan en på grupp- och klass-egoism inom vissa produktionsgrenar baserad protektionism ha gjort fullständig bankrutt i den misär, som nu ödelägger världen. Dessa system kunna icke återupplivas; de skulle blott leda till nya världskatastrofer. Det är därför i de arbetande massornas intresse att en socialistisk-kommunistisk omdaning bringar i reglerad, direkt förbindelse med varandra värdenas frambringare och värdenas förbrukare. Genom att medels privatspekulationens och mellanhändernas avskaffande utplåna de intressen, som blott bringa förvirring i det ekonomiska livet, banar en ny ordning väg för ett nytt tingens tillstånd, där produktionen fyller kraven på ett snabbt utbyte, på råvarors anskaffning för snar förädling, för en produktionsgrens fyllande av en annan produktionsgrens behov såväl av arbetsmaterial och arbetskraft som av produkter, nödvändiga för de arbetandes existens.

Men därmed träder även i samhällslivets och statsverksamhetens centrum de ekonomiska och ekonomisk-organisatoriska spörsmålen. Detta fullständigt nya innehåll i ett på alla områden aktivt ingripande samhälles funktion, som med nya, stora mått utvidgar och preciserar det även vaga, i svaghet och dunkel famlande begreppet ”demokrati”, kräver då även som ett dominerande mittparti av en ny samhällsbyggnad ett ekonomiskt-socialt *rådsparlament*, bredvid vilket det gamla borgerliga parlamentet, befriat från de grundläggande och avgörande spörsmålen och uppgifterna, kan till en tid med begränsade funktioner spela rollen av liksom en dynasti på avskrivning, av ett visnande organ, ungefär som ”États Généraux” i Frankrike vid dess stora revolutionära vändpunkt, för att slutligen helt överflödiggöras.

I rådsparlamentets sal däremot skall all verklig, avgörande makt vara samlad.

I stället för "staten" klasslös samhällsorganisation.

Farhågor ha uttalats att en *ny* intressekamp skulle kunna uppstå mellan ett konsumentintresse, som tilläventyrs ville begagna som verktyg staten, kommunen, förbrukningskooperationen, och ett produktionsintresse, som inkapslar sig i ett slags gruppegoistisk produktivkooperation. Redan förut har emellertid påpekats, att mot uppkomsten av dylika gruppstrider gives redan ett korrektiv i den omständigheten, att var samhällsmedlem ju på en gång är organiserad producent och organiserad konsument. Det kan dock alltid tänkas missnöje och opposition mot vissa producentgrupper av ena eller andra anledningen. För att förebygga och utjämna dylik förlamande tvedräkt tarvas då en instans, vilande på samhällsborgarnas val och mandat och utrustad med dels rätt till intervention och utslagsrätt i konflikter mellan producenter och konsumenter, i tvister på arbetsplatser, dels rätt att i samhällets intresse vidtaga omläggningar av produktion och distribution — dock alltid under förutsättning att de lokala organen även direkt tillförsäkrats tillbörligt inflytande på beslut och åtgärder.

Denna "statsmakt" — i brist på ett bättre ord behålla vi denna term — blir den klasslösa, samhällseconomiska "demokrati", som är någonting helt annat än vare sig nutida parlamentsdemokrati eller den dödfödda avläggare av borgerlig konstitutionalism, som benämnes "industriell demokrati" och som ytterst avser att förlänga samhällets klasskonstruktion.

Samma nya "statsmakt" bildar även den nödvändiga motvikten mot ensidigt gruppvälde, mot den tendens till anarki, som kan ligga innesluten i delorganisationernas alltför utsträckta självbestämmanderätt. Endast i den meningen kan man kräva "gruvorna åt gruvarbetarne", "järnvägarne åt järnvägsmännen", d. v. s. yrkenas autonomi och makt över arbete och arbetsmedel, att de olika yrkesgrupperna samtidigt underordna sitt arbete och sin kontroll med bevarad medbestämmanderätt under de sammanfattande, överblickande och reglerande samhällsorgan, som representera närings- och samhällslivets totalitet.

Det gäller sålunda att genomföra en ändamålsenlig funktions- och mandatfördelning mellan helhetsorgan och delorgan, att skapa en harmonisk rytm i alla ett samhälles ekonomiska livsyttningar. För att nå detta stora mål måste inom de stora grundsatzernas och riktlinjernas vida ram var dags praktiska rön och erfarenheter beaktas och utnyttjas. Den tid nalkas, då de gamla begreppen och termerna ej längre täcka de nya tendenserna. "Demokrati", "socialism", "stat" — dessa termers otillräcklighet börjar visa sig i det missbruk och de missuppfattningar, som de vålla. Om vi skulle söka ett lämpligt ord för själva grundtanken i det solidaritetssamhälle, vars konturer här blivit antydda, för grunddragen i en övergångstids socialiseringsåtgärder, skulle vi vilja beteckna vardandets nya ordning som *organ-demokrati* eller "ergatokrati", såsom en engelsk term lyder.

Sammanfattning.

Socialisering enligt det vaga begreppet "förstatligande" leder till konsumentkapitalism. Lönarbetet blir då kvar som "statlig" lön. Att åter lägga *all* makt över produktionen i de direkta producenternas hand leder till producentkapitalism — därjämte med risk för konflikter mellan de olika producentgrupperna. Följaktligen måste samhällets makt hävdas, stående över individerna både i deras egenskap av producenter och konsumenter.

Spörsmålen om utbytet mellan samhällena (nationerna) och om fördelningen av avkastning och befogenhet tvinga till beaktande av produktionshöjd (varumängd), arbetsprestation, urval

av material, verktyg, maskiner, arbetsmetoder, arbetstid, arbetsintensitet, hygieniska förhållanden, behövlig driftsutvidgning eller nyorganisation av driften — allt spörsmål, där driftsrådets reglering och maktutövning bilda en första funktion.

Under inga förhållanden får socialisering förblandas med kapitalistiskt vinstandelssystem eller med s. k. Taylorsystem eller 'med svindelartad, dimmig s. k. "industriell demokrati" — alltsammans blott ett kapitalistiskt spegelfäkteri med yttersta syfte att prätta ned lönerna och spränga och förlama all proletärisk solidaritetsaktion.

I och med driftsrådets utveckling till fullmyndiga organ och kollektivitets- och rådsprincipens fullständiga seger på alla områden, även dem, där produktionen ännu vacklar mellan smådrift och stordrift, i och med "statens" socialisering försvinna även farhågorna för den stordriftsbyråkratism, som endast är en avbild av det kapitalistiska samhällets nödtvång att på vissa områden indämma den planlösa frikonkurrens förhärjande verkningar för att på andra områden lämna denna så mycket friare händer.

Socialiseringens genomförande efter ovan tecknade riktlinjer förutsätter således och innebär de arbetande massornas medvetna och planmässiga organisation och aktion för byggande av en ny samhällsordning, icke lämpad efter vissa klassers och grupperns intressen, förenade eller i strid med varandra, utan inriktad på det stora målet: Ett samhälle fotat på fullständig ekonomisk och social likställighet.

Socialiseringssträvanden i Norge

Norskt lagförslag om driftsråd.

Bland de skandinaviska länderna var det Norge som tidigast grep sig an med socialiseringsproblemen. Den starka fackliga rörelsen därstädes i förening med den omständigheten att industrien där är relativt ung och möter en arbetarebefolkning med utpräglad självständighetskänsla bidrog till att impulsen från de ryska och tyska revolutionerna kom att kraftigt vibrera bland de norska arbetarna.

I slutet av år 1918 tillsatte stortinget en "Arbeiderkommission", som utarbetade ett förslag till "Lov om bedriftsråd i industri och handel", däri inbegripna fiskerier och rederier samt de statliga och kommunala företagen. De sistnämndas inbegripande i denna utredning visar, att endast förstatligande eller kommunalisering ännu icke kan anses helt sammanfalla med begreppet socialisering.

Kommissionen var sammansatt av jurister samt representanter för arbetare och arbetsgivare. Frågan om arbetarnes inflytande på driftsledningen söndrade kommissionen, i det en minoritet förklarade, att förslaget komme att lända näringslivet till obotlig skada. Blott en begränsad del av socialiseringsproblemet behandlades av denna kommission, vars förslag emellertid ger en lärrik relief åt de principiellt klara och radikala åskådningar, som präglade de norska arbetareorganisationernas uttalanden.

Några huvudpunkter må anföras:

Lagen avsåg att omfatta företag, som falla under lagen om hantverk, olycksfallsförsäkring, arbetareskydd och minimilön för handelsanställda. Emellertid förutses utsträckning av lagens tillämpning till andra näringar och företag. Den allra minsta driften är utesluten, d. v. s. den, som under kortare tid än två sammanhängande månader sysselsätter mindre än 10 arbetare. Därav framgår då, att en mängd jordbruk och hantverk icke skulle träffas av lagens

bestämmelser och att man således knappast tänkt sig driftsrådssystemet som en del av en omfattande socialisering.

Lagen skiljer mellan tjänstemän och arbetare. Tvist om huruvida en person skall räknas till den ena eller andra gruppen avgöres av distriktsrådet, som är sammansatt av ordf. samt en representant var för arbetsgivarne, tjänstemännen och arbetarne.

Lagen undviker sorgfälligt att inkräkta på avtalen mellan arbetare och arbetsgivare, i det att det heter: ”De ved denne lov oprettede råd må ikke fatte beslutning, som strider mot en organisationsmessig avtale.”

Bolagsledning har högst tre representanter i driftsrådet. Tjänstemän (funktionärer) tilldelas tre, högst nio representanter och arbetarne lika många. Därigenom blir funktionärernas representation otillbörligt stor i jämförelse med arbetaresidan, som lätt kan överröstas. När ingen genomgripande socialisering är genomförd, ingen industriell maktförskjutning, kan man taga för givet, att tjänstemännen i allmänhet luta åt arbetsgivarnas synpunkter.

I mindre företag kunna funktionärer och arbetare samfällt välja en förtroendemän, som tillsammans med arbetsgivaren bildar ett utskott. Om ett sådant företag har flera filialer på olika platser, tillsättes ett för dem gemensamt utskott.

Mot valbestämmelserna kan genast den anmärkningen göras, att en åldersgräns uppdrages mellan rösträtt och valbarhet för arbetare och funktionärer — samma misstro gentemot den unga arbetskraften, som framträder i vissa länders lagstiftning om politisk och kommunal rösträtt. 18 år är valrättsålder och 23 år valbarhetsålder. Därtill kommer den oformliga och arbetsgivareintresset otillbörligt gynnande bestämmelsen, att arbetsgivaren vid lagens första tillämpning deltagar i utseendet av valbestyrelse. På yrkande av en femtedel av de röstberättigade kunna valen ske proportionellt. Distriktsrådet, varom mera längre fram, är instans för valbesvär. Mandattiden är ett år. Hälften av de röstberättigade kan framtvunga nyval.

Driftsrådets funktioner angivas som dels rådgivande och kontrollerande, dels som funktioner hos en beslutande myndighet. Där märkes då bl. a. kontroll över lärlingsväsendet och antingen skriftlig eller muntlig behandling av tvister om arbetsförhållanden. Större förändringar eller förbättringar i driften, vari även innefattas nya arbetsmetoder och nya maskiner, få icke vidtagas, om de enligt rådets mening överstiga företagets ekonomiska bärkraft. Under ett på arbetaremakts helt grundat rådssystem och med en annan sammansättning av driftsråden är en dylik bestämmelse rimlig; nu däremot ger den arbetsgivaren möjlighet att med företagets ekonomiska stabilitet som svepskäl hindra eller fördröja förbättringar.

Frågor om löner, arbetstid, arbetsordning vid minskad drift, ferier etc., avgöras av rådet, om enighet ej kunnat uppnås mellan arbetsgivaren och arbetstagarne. Dock få rådets beslut icke stå i strid med lönenämnds beslut eller med tariffavtal. Rådet får ta del av räkenskapsböcker, men blott inom en viss marginal, enär arbetsgivaren kan vägra utlämna allt sådant, som han anser höra under det mångtydiga begreppet ”driftshemligheter”. Synnerligen svaga och tänjbara äro även andra bestämmelser. Avskedanden och uppsägelser kunna hänskjutas till rådet. Vid driftsnedläggelse, vid strejk eller lockout eger emellertid arbetsgivaren rätt att uppsäga utan driftsrådets samtycke. Arbetare kan suspenderas av arbetsgivaren, till dess rådets beslut föreligger.

I företag, där vinstandelssystem tillämpas, tillsätter driftsrådet en kontrollkommitté, som visserligen tillerkännes rätt att granska samtliga räkenskapsböcker, men som, även den,

förvägras inblick i s. k. "driftshemligheter", ja, t. o. m. att företaga undersökningar, "som kunna bringa sådana i fara". Det är uppenbart, att lagen därmed placerar sig själv utanför all proletärisk-socialistisk uppfattning av socialiseringsproblemet och rent av konserverar privat- och bolagskapitalets obegränsade makt på en betydelsefull punkt i produktionens teknik och att förutsättningen för dylik lagstiftning är fortvaron av det frikonkurrenssystem, som en socialiserad ekonomisk ordning skulle ha till uppgift att övervinna och avlösa.

Närmast över driftsråden stå *distriktsråden*, uppdelade i avdelningar för de i distriktet förefintliga industri- och handelsgrenarne. Samtliga avdelningar tillsätta en gemensam ordförande, som varken får vara arbetsgivare, arbetare eller industrifunktionär. Härmed avses att han skall vara fullständigt opartisk, men denne ordförande blir då i stället en representant för den nuvarande byråkratstaten och sannolikt indirekt en stödjare av arbetsgivarnes synpunkter och intressen. Var avdelning består av en representant för resp. arbetsgivare, arbetare och funktionärer. Ingen medlem av rådet får deltaga i behandling av något ärende, där han har ett direkt ekonomiskt intresse.

Distriktsråden väljas för vart "fylke" (distrikt); "fylke" kan dock vara delat i flera distrikt. Valet företas vartannat år. Arbetsgivarne välja med undertecknade röstsedlar, funktionärer och arbetare med hemlig röstning. Var arbetsgivare har så många röster, som svara mot hans företags arbetsstyrka vid en viss tidpunkt. Valbesvär hänskjutas till den tredje instansen, nämligen Industri- och handelsråden.

Distriktsrådets befogenheter utgöra en blygsam början till industrikontroll. Lagförslaget visar likväl just här gränsen mellan en socialisering av revolutionerande art och genomförd med proletäriska synpunkter som ledstjärna och en mischmaschordning, som under den "industriella demokratis" devis faktiskt bevarar åt privatkapitalet ett betydande, om ock i någon mån beskuret maktområde.

Ingen får starta företag utan distriktsrådets tillstånd, varför fordras vissa kvalifikationer. Till Industri- och handelsrådet avger Distriktsrådet betänkande om förhållanden av gemensamt intresse för industri och handel inom distriktet, samlar statistik över distriktets näringar och arbetsförhållanden och framlägger förslag till förebyggande av arbetslöshet inom distriktet. Arbetslöshetens nationsomfattande och även internationella problem tränges alltså samman till lokala arbetslöshetsfrågor, som naturligtvis då komma att "lösas" blott och bart med palliativmedel.

De olika avdelningarne avge även till Industri- och handelsrådet betänkande och förslag i ärenden av betydelse för den handels- och industrigren, som avdelningen representerar. Enskilda och allmänna företag kunna påkalla vägledning av rådet i fackliga, ekonomiska och sociala spörsmål. Inom distriktsrådet bilda arbetsgivarnes, arbetarnes och funktionärernas representanter särskilda grupper, som välja var sina ordförande och sekreterare. Distriktsrådet håller blott ett möte om året, avdelningarne däremot på ordförandens kallelse. Mötena äro offentliga. Till samtliga rådsmöten kunna tillkallas även förtroendemännen för fackföreningarne och arbetsgivareföreningarna. Vid omröstningarne skall var grupp vara representerad av ett lika antal medlemmar. Vart råd tillsätter ett arbetsutskott med en representant för resp. arbetsgivare, arbetare och funktionärer; tillsammans med behörig avdelning för en handels- och industrigren kan detta utskott utvidga driftsrådets myndighet i fråga om olika företag.

Såsom överbyggnad på detta säkerligen alltför invecklade och därför ineffektiva rådssystem fungerar *Industri och handelsrådet*, innefattande även de olika avdelningar för de olika industri- och handelsgrenarne. Dess funktionsområde är hela riket. Dess ordförande utses av

regeringen och får varken vara arbetsgivare, arbetare eller funktionärer eller ekonomiskt intresserad i ett företag fallande under lagen. Ej heller medlem av fackförening eller arbetsgivareförening. Där möter oss då åter det statsbyråkratiska draget i denna kompromisskonstruktion.

Utom representanter för de kända tre grupperna — en för var — ha säte och stämma i detta råd även två representanter för konsumenterna. Först där inrymmes ett litet hörn åt förbrukarne. Uraktlåtenheten att beakta deras intressen, att infoga den proletära Kooperationen i systemet stämplar lagförslaget som en ensidig torso till produktionsorganisation med privatkapitalet kvarstående i allt väsentligt i sin maktställning.

Rådets medlemmar utses vidare av resp. grupperns representanter i de motsvarande avdelningarna av distriktsråden. Valbar är envar, sona är valbar till distriktsrådet, d. v. s. envar, som uppnått 23 års ålder och innehaft 3 års anställning inom någon industri- och handelsgren eller där i allmänhet utövar verksamhet.

Rådet har att avge betänkanden till regeringen rörande rikets industri- och handelsförhållanden. men därtill fogas en tydligen av arbetarerepresentanterna i kommissionen genomdriven bestämmelse av en viss vikt för socialiseringsproblemet, i det att rådet är ålagt att ”verka för en tidsenlig utveckling av det fackliga undervisningsväsendet och *för en samhällsmässig kontroll och reglering av produktion och avsättning*”. Härför skall rådet samla statistiska data om landets näringsliv och arbetsförhållanden och särskilt böra rådets avdelningar vidtaga åtgärder för utveckling av produktionens tekniska hjälpmedel och utnyttjande av uppfinningar, driftsförbättringar och tidsenliga arbetsmetoder.

Här bryter då socialiseringsidén i någon mån igenom det snäva industridemokratiska schemat. Densammas genomförande förlamas likväl av de kapitalistiska intressenas otillbörliga utrymme i denna ordnings hela underbyggnad.

De i rådet representerade *fyra* grupperna — arbetsgivare, funktionärer, arbetare, konsumenter — välja var för sig ordförande och sekreterare. Vart år håller rådet ett möte, som pågår i högst fjorton dagar. Mötena äro offentliga. Särskilda representanter för arbetsgivareföreningar, fackliga och kooperativa organisationer kunna därvid tillkallas. Rådet tillsätter ett arbetsutskott, vari även förbrukarne tilldelas en representant.

Ett redan härovan påpekat, utmärkande drag i det norska lagförslaget är då den aktsamma vördnad, varmed det stannar vid dörren till de kapitalistiska företagens allra heligaste, nämligen de s. k. ”driftshemligheterna”. Förbudet att intränga i dem stadfästes ytterligare i de allmänna bestämmelserna, där samtliga rådsmedlemmar åläggas tystnadsplikt om drifts- och affärsförhållanden, som de tilläventyrs lärt känna under sin rådsverksamhet. Tvingade till eftergifter i en del punkter taga här åter de kapitalistiska intressena ut sin rätt och ha uppenbart hindrat denna rådslagstiftnings radikala gestaltning, som skulle ha möjliggjort densammas infogande i en socialiseringsplan, som utgår — icke från ett kringskuret medinflytande åt arbetskraften på produktion och distribution, utan från en genomförd maktomflyttning inom samhällets hela ekonomiska liv. Ett talande vittnesbörd om lagens kompromissnatur äro då även de lindriga straffbestämmelserna för förseelser mot en del stadganden. Högsta straffet är fängelse intill 3 månader; eljes böter. Vid utsikten till en god profit, om någon paragraf överträdades, väga lätt litet böter på kapitalistens vågskål!

Sammanfattande kunna vi säga om den norska lagen, att den rör sig på en linje, som ungefär sammanfaller med liberal-social-demokratisk socialpolitik, med industriell konstitutionalism — — ett litet framsteg möjligen, men dag för dag allt mindre tillräckligt i betraktande av den

verkligt sociala och ekonomiskt demokratiska utformning, som rådssystem och socialisering underkastas i samhällenas, trots reaktionen efter världskriget, fortgående revolutionering.

Norsk socialdemokratis radikala linjer.

Redan år 1891 drog det norska arbetarepartiet, då nybildat, en skarp skiljelinje mellan klasskampssocialism och statsocialism. Tio år senare uttryckte Olav Kringen socialismens mål i följande sats: ”Produktionsmedlen bli samhällsegendom, varvid arbetsvinsten efter arbetsvärdet tillförsäkras arbetaren och alla samhällsmedlemmar tillförsäkras sin utkomst.” År 1912 gick Alfred Madsen närmare in på socialiseringsfrågan, i det han särskilt påyrkade bankväsendets socialisering samt i en broschyr år 1915 gentemot Taylorsystem utvecklade, huru som ”frälsningen från den sociala degenerationen ligger endast och allenast hos den industriella socialismen med de producerande arbetarnas *fullständiga* kontroll över arbetstid, arbetstempo och alla arbetsvillkor för övrigt”.

I dessa tidiga försök att ur proletärisk-socialistisk synpunkt behandla socialiseringsproblemet avspeglar sig även industriens ytterst snabba utveckling i Norge sedan sekelskiftet. Redan då fanns en fackopposition under Tranmkels ledning, som vaket insåg den betydande roll, som fackorganisationerna borde och måste spela vid en socialiseringsakt, avsedd att ”spränga den kapitalistiska statens ramar”. Därigenom utstakades för den fackliga rörelsen och organisationen ett mål, som bragte den i en naturlig och fast förbindelse med socialistiska strävanden inom samhällets hela ekonomi. Gentemot Taylorsystemet, som blott innebär uppdrivande av arbetsintensiteten för samma eller ökad kapitalistisk profit på färre antal timmar, lades inom en rationell socialisering tyngdpunkten på arbetarnes självomvårdnad av arbetskraften till gagn för arbetet som medel för en människovärdig tillvaro. Produktionen, arbetets och arbetstidens reglering på sådana linjer låg i ett obestriddigt framstegs plan, medan Taylorsystem o. d. giver som slutresultat, då ingenting för övrigt i maktförhållandet mellan kapital och arbete förändras eller den kapitalistiska ordningens grundval, det privata profitmakeriet rubbas, endast en kapitalistisk karrikatyr på maximalarbetsdagen.

Norsk fackopposition omkring år 1915 upptog rådsidén. Vi skönja driftsråden i ett program från detta år, då man fordrar ”den ekonomiska utsugningens avskaffande genom producenternas direkta kontroll eller övertagande av produktion och omsättning”, vartill fogas det betydelsefulla uttalandet, att ”arbetarnes frigörelse måste bli deras eget verk — icke stortingets eller annan institutions verk, och att kontrollen, d. v. s. makten att bestämma arbetsvillkoren, arbetstidens längd, arbetstempo, skall vila i dess hand, som producera”. Just tillägget om underkännande av de borgerligt-demokratiska institutionernas vilja och förmåga att genomföra frigörelsen på socialiseringens väg griper och fattar således redan två år före den ryska sovjetrevolutionen den grundtanke, som denna sedan genomförde i vid utsträckning över nästan hela samhällslivet. Det vittnar fördelaktigt om den norska arbetarerörelsens intellektuella och teoretiska beredskap för de stora sociala uppgifterna i våra dagar. Mervärdet tillbaka till arbetet såsom herre och utskiftare i samhället — är kravet i sin korthet, upp- rullande maktfrågan, ledande eftertanken till själva den avgörande handlingens moment.

En förut tillsatt 15-mannakommitté hade färdigt att förelägga 1917 års fackkongress ett utlåtande, som omfattade såväl en majoritets- som en minoritetsmening. Majoriteten betonade gentemot syndikalistiska riktningar samhällets makt och kontroll över produktion och omsättning, varvid denna samhällsmakt betecknades med ”staten och kommunen”. Som syndikalistisk eller såsom principiellt kännetecknande för syndikalistisk uppfattning ansåg majoriteten den åsikt vara, som med förbigående av samhällsorganen eftersträvar fackföreningarnes

övertagande av produktion och fördelning. Såsom redan i det föregående visats skulle därigenom blott en syndikatkapitalism, som lätt kunde frestas att egennyttigt kränka förbrukarnes intressen, träda i stället för privatkapitalismen.

Om förhållandet mellan produktion och förbrukning, detta ömtåliga område där det gäller att varsamt och klokt avväga facklig och kooperativ verksamhet ur synpunkten av hela samhällets bästa, uttalade majoriteten:

”Den enda trygga grundvalen att bygga en ekonomisk samverkan på är det konsumentsamhälle, som utöver kontrollen genom sina gemensamma apparater, stat och kommun. Därför är det intet som hindrar fackorganisationen att bli det yppersta stöd för arbetslivet i den socialistiska staten, i det den i *samarbete* med stat och kommun *delvis* övertar kontroll och ledning av produktionen. Alldeles som man både på produktionens och omsättningens områden kan tänka sig kooperativa sammanslutningar arbeta med och under ledning av stat och kommun. Dessutom kan det tänkas, att fackföreningar behövas t. o. m. i det socialistiska samhället för att *hävda arbetarnas krav beträffande arbetsordningen*. Allt detta har dock intet att göra med syndikalism, utan är praktiska åtgärder inom ett samhälls-socialistiskt system.”

Å andra sidan framförde kommitténs minoritet högst beaktansvärda synpunkter, om den än — såsom rimligt var mitt under kriget — överskattade det av krigs- och krisåren betingade statliga och kommunala ingripandet i omsättningen som en förberedelse för en ny ekonomisk ordning; tiden efter kriget har icke motsvarat dessa förväntningar. Styrkan i minoritetens mot statsocialistiskt utsuddande harmonitendenser riktade ståndpunkt låg däremot i betoningen av en klasskamp, ur vilken de nya institutionerna måste födas. Man vände sig mot det reformistiska gyckelspelet, som vill inbilla oss, att klassmotsatserna kunna upphävas, blott man säger tulipanaros, d. v. s. ”stat och kommun” utan att angiva, om dessa begrepp skola uppfattas i sin gamla betydelse, då de blott äro att betrakta som resultat av en borgerlig samhällsombildning, eller om de skola beteckna organ för nya funktioner, organ, fullständigt förändrade med hänsyn till den arbetsgemenskap, som nutidens proletariat strävar att upprätta för sina och hela samhällets grundläggande behov.

Det vore, framhölls vidare, en illusion att tro, att nuvarande ”stat och kommun” skulle kunna upphäva klassmotsättningarna — ”därtill äro de alltför starkt bundna av sitt förflutna och så att säga av sitt eget väsen”.

Då det vaga begreppet socialisering ännu icke är socialism, sköt man följaktligen fram maktfrågan. Man måste ”försäkra sig om den reella makten”, ”staten underordnas fackorganisationens vilja och likaledes kommunerna. Fruktan för övergrepp och missbruk drev minoriteten till att omfatta en utpräglad decentralisation med ”den reella makten samlad i de lokala samorganisationerna”, om än staten och kommunerna komme att fungera som ”administrativa organisationsenheter”. Från detta ögonblick vore den kapitalistiska staten ”i verkligheten upplöst”, och ”tvingad att ställa sina institutioner i produktionens och omsättningens tjänst”. I fråga om vissa industriföretag syntes minoriteten något tveksam, men förklarade, att frågan om samhälleligt övertagande av dem eller blott kontroll över deras förvaltning vore en lämplighetsfråga, icke en principfråga.

En intressant episod i socialiseringsdiskussionen utgör den framställning som arbetspersonalen vid Norsk Hydros fabriker, landets mest modärna industri, riktade till Stortinget i maj 1919.

Man tänkte sig statens omedelbara övertagande av dessa fabriker, i det aktieägarne tillförsäkrades en skälig ränta på sina aktier; dock finge inlösen av aktierna bero på ändamålsenlig-

heten, d. v. s. väl i främsta rummet de politiska och sociala tidsomständigheterna. Dessa företag skulle ställas under vad som benämndes "landets centralmyndighet", men vars funktion blott i korthet antyddes. Tyngdpunkten lades på den mest utsträckta självstyrelse. Företagen ledas av en sjuannadirektion, varav arbetarne utse 3 medlemmar, ingenjörerna, kontorspersonalen 1 samt småbrukarförbundet 1 som representant för konsumenterna. Slutligen utser stortinget en medlem att i egenskap av administrationsdirektör representera statsmakt och samhälle. Obetingad återkallelserätt hävdades. Då de flesta nuvarande funktionärerna utgjordes av vanliga arbetare med månadslön, så bortföle allt funktionärsväsende, utom i fråga om funktionärerna, vilkas tillsättande tillkomme direktionen — dock med vetorätt tillerkänd kontorsarbetarne. Genom ett arbetskontor skulle de vanliga arbetarne anställas, men detta kontor samtidigt stå helt under arbetarnes ledning.

För övrigt byggde förslaget på ett genomfört rådssystem — arbetare-, kontorspersonal- och arbetsledare- eller ingenjörsråd samarbetande genom ett utskott, som i samverkan med driftsingenjören bildade den lokala driftsledningen. För direkta arbetstvisters biläggande tänkte man sig en skiljedomstol fungerande för samtliga bolagets företag och sammansatt av två representanter för arbetarne, en för ingenjörerna och en för kontorspersonalen; domstolens ordförande skulle utses av stortinget.

Priserna på bolagets produkter, som komme att bestämma lönernas höjd, måste naturligtvis sammanhånga med själva affärsledningen. Denna skulle ombesörjas av en styrelse med lika representation för arbets- och affärspersonal, men dess ordförande skulle utses av kommunen, således även av grupper eller personer, som ej vore direkt engagerade i företagen. Denna del av driften kompilerades dock ytterligare genom en bestämmelse i förslaget om rätt för Stortinget att i sista hand bestämma priserna med ledning av direktionens förslag och översikt över driftskostnaderna. Härigenom trodde man sig vinna på en gång självstyrelse och samhällskontroll; man gång självstyrelse och samhällskontroll; man trodde sig kunna segla förbi såväl privatkapitalismens Scylla som statskapitalismens eller, om man så vill, statsocialismens Charybdis.

Man var nu emellertid inne i en period, som utövade en revolutionerande inverkan på ståndpunkter och krav. Kort efter ovan relaterade framställning från Norsk Hydros personal framlades vid norska arbetarepartiets landsmöte pingsten 1919 en del teser, som förutsätta en revolutionär nydaning och lägga en omdanande makt helt i de fullt självständiga "rådets" händer — verkstadskommittéer och driftsråd, därnäst över dem arbetsutskott tillika med fackföreningsrepresentation och i toppen ett landsråd. Privatkapitalets funktioner skulle övertagas av representanter för producenter och konsumenter inom drifts- och industri-styrelser och ett högsta ekonomiråd. "Dessa nya förvaltningsorgan", yttrades slutligen, "böra, om de skola bli levnadsdugliga, växa fram ur arbetarnes revolutionära kamp — —" Lösningen i sådan riktning vore en förutsättning för socialismens genomförande.

En vid båge spanner således över från de norska arbetarnes första krav på arbetskontroll och "Arbeiderkommissionens" blygsamma driftsråds-konstitutionalism till sådana socialistisk-revolutionära uttalanden. Samma partikongress upptog även korta riktlinjer för ett arbetsprogram, som krävde exploateringskapitalets indragning medels progressiv beskattning, arvsrättens och kapitalvinstens beskärning samt socialisering av bank- och försäkringsväsen, storhandel, skeppsfart, forsar, skogar och alla industriella företag, som nått ett för samhällelig ledning lämpligt ekonomiskt och tekniskt utvecklingsstadium.

Utrymmet förbjuder mig att här närmare redogöra för vissa andra projekt, åsyftande ett par stora norska industrigrupper socialisering. Åren 1919 och 1920 utmärktes för det livligaste

intresse bland arbetarna att diskutera de stora näringsgrenarnes planmässiga organisation och förvaltning. Gruvarbetarna utarbetade en plan för alla gruvors övertagande av en arbetarnes rådsassociation, benämnd "Norges Bergverk". Fiskerinäringens socialisering bragtes även starkt på tal, d. v. s. socialisering av ett produktionsområde, som i Norge i vikt och betydelse mäter sig med landets jordbruk. Vidare diskuterades bostadsproduktionens och den mekaniska industriens fullständiga frigörelse från privatkapital och privatspekulation samt försäkringsväsendets förvandling till statsmonopol.

Synnerligen beaktansvärt är ett uttalande av Ole O. Lian i en broschyr, där han, efter att ha framhållit värdet för en rationell produktion av samarbetets princip gentemot konkurrensens princip, med särskild skärpa vänder sig mot de hög-socialistiska byråkratitendenserna. "Staten och kommunerna", yttrar han, "skola icke leda driften departementalt eller magistralt, vilket ger upphov åt byråkrati, stelhet och stagnation. Genom en praktisk socialisering komma staten och kommunerna att inrätta sig så, att den nationaliserade eller kommunaliserade driften inom ramen av den eganderätt, *som gives genom samhället*, låter driften ledas av de kunniga arbetare och funktionärer, som äro anställda inom densamma, och att dess mål blir att tillfredsställa förbrukarnes behov på det sätt, som är bäst för deras flertal."

Denna principiellt viktiga förklaring av en så framskjuten man inom den norska fackföreningsrörelsen har Lian säkerligen nedskrivit även under intryck av de erfarenheter om kapitalisters och arbetsgivares egoistiska trångsyn som han hade vunnit, då han satt som medlem av Stortingets "Arbeidskommission". för vars "innstilling" vi ovan redogjort.

Slutligen vid norska arbetarpartiets kongress pingsten 1920 hade man nått fram till klara och bestämda linjer i frågan. Rådssystem och proletär diktatur bilda nu portalen till samhälls-ekonomiens omgestaltning. Kongressen slöt sig till den resumé, som utarbetats av partiets socialiseringskommitté och som härnedan återgives.

"Socialiseringens ändamål är att avskaffa kapitalistklassens särprivilegier och herravälde över det ekonomiska livet och att organisera produktionen, omsättningen och fördelningen av de ekonomiska värdena enligt samhällets behov. De produktiva krafterna böra ökas. Arbetskraft, råmateriel och tekniska hjälpmedel må planmässigt användas i hela folkets intresse.

Där organiseras driftsråd, distriktsråd och branschråd tillika med ett landsråd, som erhåller högsta ledningen och kontrollen över näringslivet, så att såväl sakkunskapen som producenternas och förbrukarnas intressen komma till sin rätt.

Det privata kapitalet indrages genom progressiv förmögenhets- och inkomstskatt, begränsning av kapitalets profit och inskränkning av arvsrätten. Undantagna från indragning äro drifts- och behovsmedel, som det socialistiska samhället ställer till den enskildes förfogande. Produktionsmedlens överföring till samhällsegendom kan då försiggå mot utlösning, i det utgifterna därvid fördelas på hela kapitalistklassen.

De funktioner och verksamhetsgrenar socialiseras först, vilka ha största samhälleliga betydelse och trygga den bästa möjliga kontroll över näringslivet. I första rummet bör därför socialiseringen omfatta de väsentliga ekonomiska funktionerna, såsom kapitaltillförseln (bank- och försäkringsväsendet), kraftproduktion, råämnesutvinning och livsmedelsproduktion samt de verksamhetsgrenar för övrigt, där arbetet bedrivs kooperativt.

Lösningen av socialiseringsfrågan är en förutsättning för socialismens genomförande. En fullständig socialisering kan väntas genomförd först när arbetarklassens maktställning blir så stark, att kapitalistklassens motstånd kan brytas."

Slutligen fogades härtill, att frågan om upprättande av ett centralkontor för driftsrörelsen borde tagas under övervägande av huvudorganisationerna.

Socialiseringssträvanden och rådsorganisation utomlands.

Tyskland. De blodiga marsdagarna år 1919 tvang regeringen i Weimar att träda i förhandling med Berlins arbetarråd om socialistiska mått och steg. Enighet uppnåddes i fem punkter.

Arbetarråden erkändes principiellt som ekonomiska intresserepresentationer för arbetarna, förankrade i författningen.

För de olika företagen väljas drifts-, arbetare- och funktionsråd med lika rätt till medverkan vid ordnandet av de allmänna arbetsförhållandena.

För kontroll och reglering av varufördelningen skola inom alla industriella förvärvsgrenar bildas *arbetsföreningar*, där arbetsgivare och arbetsledare, arbetare och funktionärer samt arbetsgivare- och arbetareorganisationerna skola medverka.

Distriktsråd (arbetskamrar) upprättas och för hela landet ett *centralarbetsråd*. I distrikts- och centralråden skola alla, som själva utföra ett arbete, vara representerade; även arbetsgivarne.

Dessa råd skola samverka vid vidtagandet av socialiseringsåtgärder och utöva kontroll över socialiserade företag och industrigrenar. De skola uttala sig om alla ekonomiska och socialistiska lagar och *äga rätt att själva föreslå sådana lagar*. Regeringen skall inhämta centralrådets uttalande, innan sådana lagförslag framläggas.

I de sistnämnda bestämmelserna skönjer man sålunda en, om ock svag och otillräcklig ansats till ett ekonomiskt parlament.

Vidare beslöts omedelbart offentliggörande av socialiseringskommissionens berättelse och förslag. Socialiseringsförslagen och lagen om socialisering av kolgruvedriften förband sig regeringen att förelägga nationalförsamlingen samt lovade att genast taga itu med ytterligare socialiseringsåtgärder under medverkan av sakkunnige och arbetarråden.

Samtidigt upprättades de *första driftsråden för gruvorna*. Gruvdriftsrådet består av högst fem medlemmar, där driftens ekonomiska och tekniska funktionärer äro representerade med var sin medlem. Då endast arbetare och funktionärer sammansätta driftsrådet, har rådet blott erhållit kontrollerande funktion — en snäv begränsning, som avspeglar ett mellantillstånd i fråga om maktförhållandena. Driftsrådet har rätt att företaga undersökningar i alla driftsförhållanden, såvida ej någon driftshemlighet därigenom riskeras. Vid undersökning av olycksfall tillkallas rådet av driftsledningen. Rätt till inblick i alla driftens ekonomiska förhållanden gives tre av driftsrådet valda personer, som arbetat minst 5 år i yrket och minst 1 år haft anställning i företaget. Lönetarifferna skola följas av driftsråd och driftsledning. Regelbundna gemensamma möten mellan råd och ledning hållas för att dryfta arbetsprogram och rådsmedlemmarnas verksamhet samt bestämma vad som skall offentliggöras ur rådets protokoll. Valperioden är ett år. Verkställigheten av de gemensamt fattade besluten övertages av driftsledningen, vilken nu som förut har om hand ledningen av driften.

Denna rådsorganisation betecknar en förkrympt tillämpning av den överenskommelse, sovs avslöts mellan arbetare och arbetsgivare de närmaste dagarna efter den tyska novemberrevolutionens utbrott.

De *oavhängiga* kunde ej nöja sig härmed, utan läto en kommitté utarbета följande förslag till rådskongressen i Stor-Berlin den 26 mars 1919:

1) Arbetarråden representera den arbetande befolkningen. Deras uppgift är att trygga och utbygga tingens nya ordning i Tyskland; de ha att tillvarataga manliga och kvinnliga arbetares, funktionärers och tjänstemäns intressen i enskilda företag samt i kommunal- och statsdrift och utöva en ingående kontroll över driften. Målet för deras verksamhet är en skyndsam socialisering av det industriella livet och statsmaskineriet.

2) Alla lönearbetare tvingas att sammansluta sig i tvångsorganisationer, de bestående fackföreningarna och driftsorganisationerna inlemmas i dessa organisationer eller tjäna som grundval för de nya organisationerna. Lantbrukare och bönder, som ej permanent sysselsätta lönearbetare, bringas likaledes att sammansluta sig i organisationer.

3) I alla hantverks-, handels-, industri-, stats-, kommun-, jordbruks- och skogsdriftsföretag ävensom i alla fria näringsgrupper väljas driftsråd. I företag med över hundra lönearbetare väljes en medlem för vart hundratal.

4) Hantverk, handel, industri och andra självständiga näringsgrenar sammanslutas i självständiga *organisationsgrupper*, som motsvara produktionsförhållandena. I dessa grupper väljes en medlem för vart tusental lönearbetare.

5) Hela riket indelas i *driftsdistrikt*.

6) Arbetarråden för de olika organisationsgrupperna inom vart distrikt sammanträda och välja en medlem till *distriktsdriftsrådet*.

7) Distriktsdriftsrådet väljer inom sig en medlem till *riksdriftsrådet*.

8) Drifts- och arbetarråden ävensom distriktsdrifts- och riksdiftsråden väljas proportionellt. Valet gäller ej för bestämd tid. Om flertalet väljare så fordra, kunna nya val närsomhelst äga rum.

Driftsråden ha att ordna alla spörsmål, som gälla arbetare och funktionärer. Det åligger dem att trygga främjande och stegring av driftens produktion och att sörja för undanrödjande av alla hinder härför. De ha att se till att riks- och distriktsrådets förordningar genomföras och att arbetarrådets beslut efterföljas. Driftsrådet har att bilägga tvister mellan arbetare och arbetsgivare och är ansvarigt för alla sina åtgärder både inför arbetarråden och sina väljare.

Arbetarråden kontrollera och övervaka alla merkantila och tekniska förhållanden inom ett företag, en drift eller de små företag, som förenats till en valkorporation. Ingen fråga, som gäller produktionen, må avgöras utan arbetarrådets bifall. Arbetarrådet har rätt att utse därtill lämpliga personer att övervaka och kontrollera driften. Det är sidoordnat med driftsledningen (direktionen), har att sörja för att produktionen väl tjänar det allmänna och att leda verksamheten enligt de av riksdiftsrådet och distriktsdriftsrådet träffade bestämmelserna. Inträffa rubbningar i produktionen, anmälas dessa genast till distriktsrådet, som kan infordra skriftlig rapport om produktionsförhållandena.

Arbetarråden i statlig och kommunal drift samt i de fria näringsgrenarna utöva motsvarande funktioner inom sina arbetsområden. Detsamma gäller även arbetarråden för jordbruk och skogsbruk.

Distriktsdriftsrådet reglerar och övervakar produktionen i distriktet. Det överlåter beställningar ävensom råmaterial och driftsmedel. Det har rätt att utfärda förordningar gällande distriktet och att bestämma, huru riksdiftsrådets lagar och förordningar skola genomföras. Vidare har det att genomföra de av riksdiftsrådet beslutade *socialiseringsbestämmelserna*.

Riksdiftsrådet övervakar hela rikets produktionsliv och utfärdar de lagar, som erfordras för

upprätthållande av produktionen och *den privatkapitalistiska produktionens överföring till socialistisk*. Riksdriftsrådet, som har lagstiftande makt, väljer ett centralråd, åt vilket överlåtes den verkställande makten.

Detta förslag, som närmar sig en fullständig socialistisk omdaning av produktionen, må nu jämföras med den socialiseringslag, som antogs av nationalförsamlingen 13 mars 1919.

Där heter det bl. a. att var tysk skall beredas tillfälle att tjäna sitt uppehälle genom samhällsnyttigt arbete. Om arbete ej kan anskaffas, skall det sörjas för hans nödvändiga underhåll. Riket har rätt att på lagstiftningens väg och mot lämplig ersättning överföra till samhället den drift, som är ägnad att socialiseras, särskilt den, som avser anskaffning av råmaterial och utnyttjande av naturkrafterna, samt att, när det är tvingande nödvändigt, på samhälleligt sätt ordna produktion och omsättning av förbrukningsartiklar. Genom en särskild rikslag och under iakttagande av sociala hänsyn skall organiseras utnyttjande av stenkol, brunkol, vattenkraft och andra naturliga energikällor.

Denna lag kommer långt bakom de oavhängigas riktlinjer. Den upptar visserligen arbetsplikt och arbetsanvisning, men undviker dels att röra vid formen för socialisering dels att ingå på driftens demokratisering.

Arbetarna ha uttalat sitt djupa missnöje med denna bristfälliga lagstiftning. Regeringen inlöste icke sitt löfte att upprätta driftsråd vid andra företag än gruvorna, medan besluten på kongresser och möten blevo allt radikalare och särskilt riktade sig mot den humbug, som benämndes "arbetssammanslutning", en limstång, på vilken fackföreningsledarne sprungit med Legien i spetsen.

*

Bland aktstycken från råds- och socialiseringssträvandena i *England* märkas främst den s. k. Whitleykommitténs "rapporter" av år 1917 och 1918. Kommittén ställer sig på principen om samverkan mellan klasserna och mellan arbetare och arbetsgivare. Grunddragen av den ordning, som denna kommitté tänkt sig, äro följande:

Upprättandet av fasta industriella gemensamhetsråd. Dessa råd uppdelas i tre instanser: Först som systemets enkla cell *fabrikskommittén*, driftsråd för var fabrik med möjlighet att bilda underavdelningar för var avdelning inom fabriken. Vidare *distriktsråd* för industrigrenar inom ett distrikt och slutligen *landsindustriråd* för industrigrenens samtliga företag i hela landet. Denna ordning uppbäres av fackorganisationerna, och i de industrier, där dessa icke äro tillräckligt starka, upprättas *löneråd*.

Whitleyförslaget har emellertid distanserats av den febrilt framilande tiden. Ett uttryck för nya, radikala ansatser är den engelska s. k. "lagssocialismen" eller "gille"-socialismen. Dess instans- och funktionsordning är följande:

Längst ned ha vi avdelnings- eller verkstadsrådet inom var driftsavdelning ("*Shop Committee*"). Rådet väljes av arbetarne i avdelningen, tillvarataga arbetarnes intressen och motverka förmännens auktoritet; man tänker sig dock även rådsval av förmännen.

Vidare fabrikskommittéer, driftsråd ("*Works Committees*"); de utses av avdelningsmedlemmarna. Driftsråden i ett distrikt sammanslutas i ett distriktsråd ("*District Committee*"), vars medlemmar dels utses av driftsråden, dels av de olika facken inom distriktet. Slutligen bildas riksgillerrådet ("*The National Guild Committee*"), sammansatt av distriktsrepresentanter, utsedda direkt av arbetarne i distriktet, samt av representanter för de olika facken.

I sista instans ligger emellertid makten hos en större församling, som sammanträder så ofta det är påkallat; denna tjänar både som appellationsdomstol och som *ledare av de stora linjerna i gillepolitiken*.

De olika råden ha följande uppgifter:

- a) Förmän väljas av alla arbetare i resp. avdelningar eller verkstäder; kontorscheferna av alla kontorsanställda.
- b) Den tekniska driftsledaren väljes av samtliga kroppsarbetare i driften, den högste kontorsledaren av samtliga kontorsfunktionärer.
- c) Företagets förvaltningsdirektör väljes av fabrikskommittén. Med distriktsrådet är adjungerad en distriktssekreterare för gillena tillika med sekreterare för vart lag ("gille").

Fabrikskommittén utser särskilt *sakkunniga* för driften och distriktsrådet sakkunniga för distrikten. Även må nämnas särskilda reseinspektörer och rikssakkunniga, utsedda av riks-"Gille"-socialisterna stå nu i skarp opposition mot Whitleyrapporten. Medan Whitleyrapporten är byggd på genomförande och övervägande av åtgärder för att trygga en varaktig förbättring av förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare och en planmässig granskning av arbetsvillkoren, så är däremot *gilleligans mål att upphäva lönesystemet* och upprätta arbetarnes självstyrelse i industrin genom ett system av lag eller gillen, som samverka med en demokratisk stat.

Det är nu uppenbart, att lönesystemets avskaffande har till förutsättning expropriation av den kapitalistiska egendomen, fastän denna konsekvens icke klart och direkt utsäges i detta sammanhang. Tills vidare uppställde det engelska arbetarepartiet i sitt program vid parlamentsvalen 1918 följande fordringar: Garanterad minimilön, demokratisk kontroll över industrin, fullständig omläggning av statens finansväsen och *allt överskotts användning för allas väl*.

Härtill fogades nu som förklaring, att staten omedelbart skall övertaga järnvägar, gruvor och produktionen av elektrisk kraft. Därefter kommer ordningen till statens övertagande av *jorden* samtidigt med att de stora industribolagens makt krossas. "Folket", heter det, "skulle begå en dumhet, om det, när kriget är slut, tillåter spekulerande privatkapitalister att åter få herravälde över de industrigrenar, som nu under regeringens ledning sammanslutits till monopoltruster, vilka snart skulle bli lika hänsynslösa som de amerikanska."

Man stannar emellertid i England icke vid s. k. "ekonomisk demokrati", utan går vidare i riktig insikt om att denna demokrati blir försvagad eller illusorisk, om man ej samtidigt griper sig an med en planmässig socialisering. Denna gäller då i främsta rummet gruvindustrin, som i Englands ekonomi intager ett så viktigt rum, att dess socialisering sannolikt inom kort skulle följas av en liknande omläggning av övriga stora industrigrenar.

Diskussionen om socialisering har kommit att koncentreras kring domaren Sankeys förslag inom den i febr. 1919 tillsatta *kolkommissionen*, ett förslag, som vid omröstning i april bland gruvarbetarna erhöll 689,084 röster mot 76,992.

Förslaget omfattar följande huvudpunkter:

Staten övertager omedelbart alla *coal royalties* d. v. s. avgifter för rätten till gruvdrift å annans mark mot lämplig ersättning åt de nuvarande jordegarna, Statens eganderätt till gruvorna erkännes i princip och en allmän plan för gruvdriften utarbetas. Sedan denna plan fått verka i tre år, bör beslut fattas om statens definitiva övertagande av gruvorna. Sankey framhåller, att nationaliseringen av gruvorna är absolut nödvändig. Kolindustrin är av avgörande betydelse

för England, och nästan all industri i landet är beroende av den. Därför måste den utvecklas och produktionen ökas. Kommissionens undersökningar ha övertygat Sankey om, att *en del av de 4,000 innehavarna av gruvrättigheter ha hindrat och framdeles komma att hindra industriens utveckling* och att miljoner ton kol går till spillo med nuvarande driftsmetoder och med den brist på samverkan, som utmärker det nuvarande systemet.

För gruvornas skötsel och förvaltning uppdrager då Sankey följande grundlinjer?

Lokala gruvråd, bestående av 10 medlemmar, upprättas. Arbetarna välja 4, distriktsgruverådet 3 medlemmar, medan de återstående 3 skola vara de tekniska och merkantila direktörerna och underdirektörerna.

Direktören har ansvaret, kontrollen och ledningen av själva driften och gruvornas säkerhet. Vägrar han att ta hänsyn till rådets anvisningar, anmäles saken till distriktsgruvrådet. Uppstå konflikter, må arbetet icke nedläggas, förrän det lokala rådet och distriktsgruvrådet sökt mäkla.

Distriktsgruvrådet omfattar 14 medlemmar med lika antal representanter för gruvarbetarne, för funktionärerna vid gruvornas tekniska och merkantila avdelningar samt *för förbrukarne*. Distriktsgruvrådet skall leda koldriften i sitt distrikt, reglera produktionen, besluta om nedläggande eller fortsättning av försöksdrift, kontrollera priser och löner, beskattning och omsättning. Rådet utnämner arbetsledarne i distriktet. Distriktsrådet väljes för tre år.

Vidare utses ett landsgruvråd av representanter för alla distriktsgruvråden. Detta råd behandlar alla hela landet omfattande frågor och konflikter. Landsgruvrådet väljer en kommitté av 18 medlemmar, som bistår gruvdepartementet. Samtidigt föreslår Sankey en begränsning av profiten till 1 shilling 1 penny pr ton.

Arbetargruppen i kolkommissionen har yrkat på *större* representation för arbetarne i distrikts- och landsrådet. Den fordrar vidare, att överenskommelsen med arbetarne skall ske på fri grundval, då man eljes befarar att bli påtvingad kontrakt, som man icke är enig om. Vidare fordras även nationalisering av koks- och avfallsproduktionen (gas, ammoniak, tjära etc.) Arbetsgivaregruppen går med på statens övertagande av roal royalties och avskaffande av jordeganderätten, men vill förbehålla åt privata företag utvinningen av kolen.

Österrike. Efter den revolution hösten 1918, som slutförde den gamla Donaumonarkiens upplösning, utarbetades ett lagförslag om driftsråd i samband med socialisering för Tysk-Österrike. Socialdemokrati och kommunism skilja sig här i avseende å modaliteten för expropriationsförfarandet, i det den förra lutar åt en synnerligen mjuk övergång, som garanterar den exproprierade kapitalisten en viss arbetsfri inkomst i form av årligen sjunkande (degressiva) "rater", vissa procent av avkastningen, tills slutligen hans avvecklings-"pensionering" fullständigt upphör. Någon egentlig moralisk-ekonomisk rättsgrund gives knappast för denna lena behandling, då han ju förut varit i åtnjutande av en mångårig arbetsfri inkomst och dessutom av samhället tryggas till sin existens genom uppfylld arbetsplikt.

Driftsrådslagen innehåller emellertid följande huvudbestämmelser:

Driftsråd upprättas i alla industriföretag med minst 10 arbetare, i jordbruk och skogsbruk i företag med minst 20 arbetare. Driftsråden kontrollera kollektivavtalen, som överallt skola införas. Inom avtalens ram fungera råden som verkställande organ och med rätt att ordna viktiga detaljfrågor; därmed anses intet intrång ske på facklig solidaritet och aktion. En förlikningskommission egen rätt att ta del av ett företags räkenskapsböcker, när det gäller beräkning av stycke- och ackordslön. All övertidsverksamhet kontrolleras. Rådet har vetorätt mot

avskedanden, som av politiska skäl eller som straff för hävdande av föreningsrätten kunna drabba rådsmedlem. Arbetsgivaren skall på anfordran för rådet framlägga årlig driftsrapport, lönestatistik m. m. Råden kunna ta initiativ till förbättringar inom driften. I socialiserad drift gälla särskilda bestämmelser om driftsråden.

Arbetare och funktionärer välja råden; för rösträtt erfordras 6 månaders anställning i ett företag. I företag med 10-100 arbetare utgöres rådet av 3 medlemmar, med 100-200 arbetare 4 medlemmar, sedan ökning av medlemsantalet med 1 medlem pr 100 arbetare; från och med företag, där antalet arbetare är 1,000 och därutöver, ökas antalet med 1 representant pr vart 500-tal. Arbetarna tillerkännas rätt att närsomhelst revocera (återkalla) sina rådsrepresentanter. För överträdelse av lagens bestämmelser stadgas böter intill 20,000 österr. kr. eller över 3 månaders fängelse.

Så såg lagen ut i sin första form. Under den fortsatta revolutionära anstormens påverkan omarbetades den i nationalförsamlingen. Där infördes bl. a. en bestämmelse om, att *arbetsutskott* skulle tillsättas i företag med mer än 20 anställda och att dessa utskott skulle dels ega rätt att kräva räkenskapernas framläggande, dels att delta i direktionens sammanträden. I aktiebolag, omfattande flera arbetsplatser, tillerkändes driftsråden rätt att sända vart och ett 2 representanter till direktionsrådet, där de skulle vara fullt likställda med övriga medlemmar av direktionen.

Den österrikiska lagen av 19 maj 1919 går således vida längre än den tyska. Rättigheter och skyldigheter bilda ett medansvar för driften, som *i alla* företag, även de icke-socialiserade, ger utrymme för arbetskraftens maktställning i driften.

Ryssland. Det forna tsarriket är rådssystemets klassiska land. Redan i 1905 års revolution vunno de ryska arbetarne sin första erfarenhet om rådsinstitutionen. Den var massornas första egentliga organisationsform, en produkt av revolutionsartade strejker, medan fackorganisationen ännu var relativt svag. Redan då hördes parollen: "All jord åt bönderna!" Soldatråden voro en reflex av de krig, som utlöst ryska revolutioner såväl 1905 som 1917; sistnämnda år tillkommo även bonderåden, ett intyg om att nu omsider även lantbefolkningen dragits med in i resning och nydaning.

Sedan Kerenskij's regim störtats och sovjetrepubliken upprättats, utfärdades i december 1917 ett provisoriskt dekret om arbetarekontroll över produktionen, däri även de kooperativa organisationerna inbegrepos. Där hade redan börjat bildas fabrikskommittéer, äldsteråd etc. i samverkan med funktionärer och teknisk personal. Nu valdes och organiserades i snabb följd fabriksråd, sammansatta av representanter för fackorganisationerna, arbetarekommittéerna och kooperativa organisationerna. Över dem ställdes "Arbetarkontrollens råd för hela Ryssland", sammansatt av representanter för följande organisationer:

Arbetare- och soldatrådets centrala exekutivkommitté för hela Ryssland. Arbetarkooperationernas central för hela Ryssland. Fabrikskommitteernas byrå. Agronomförbundet. Ingenjör- och teknikerförbundet. Vart arbetareförbund med minst 100,000 medlemmar. Petrograds fackföreningsråd.

För undersökning av företagens finansiella och tekniska förhållanden tillsattes särskilda kommissioner. Kontrollorganen tilldelades rätt att fastställa minimiproduktionen och kalkylera produktionspriserna. Även infördes kontroll över affärskorrespondensen, vars hemlighållande medförde rättsligt ansvar för egarne. Alla räkenskaper måste framläggas — även för *tidigare* år. Kontrollbesluten voro bindande för egarne — dock med rätt för dem att inom tre dagar anföra klagomål hos högre instans. Egarne jämte de valda kontrollanterna

gjordes ansvariga inför staten för ordning, disciplin och egendomens säkerhet.

Distriktsråden hade att avgöra tvister mellan de lägre organen. ”Arbetarekontrollens råd” — ett riksråd — för hela Ryssland fungerade som kontrollmyndighet över hela produktionen, utarbetade planer och instruktioner för arbetarekontrollen, reglerade förbindelserna mellan distriktsråden samt ordnade samverkan med andra organ för folkhushållningens administration. I riksrådet sutto även representanter för den tekniska funktionärsstaben; ävenså teknisk personal i fabrikskommittéerna.

Vid utövningen av sina funktioner ginge arbetarna i början olika vägar. Än överläts åt egarne ett visst inflytande på administrationen av företagen, varjämte en del av avkastningen lämnades dem, än bortjagades egarne. I ett plötsligt genombrott var denna brist på enhetlighet förklarlig. Ej heller får man glömma Ententeblockadens hämmande och ogynnsamma inflytande på hela näringslivets organisation; framför allt hindrade den fackorganisationerna att bringa ordning och reda i produktionen; men allt bättrade sig så småningom.

I januari 1918 bildades ”Högsta ekonomiska rådet” i Moskva. Det består av 69 medlemmar. 10 valda av centralexecutivkommittén, 30 av fackorganisationerna, 20 av provinsråden, 2 av kooperationerna och 7 folkkommissarier. Ordförande är en folkkommissarie, som tillika med 7 av rådets valda medlemmar handhar den dagliga ledningen. Det är den högsta ledningen av Rysslands näringsliv. Under den sortera 12 branschavdelningar, som i sin ordning övervaka underavdelningar för ekonomi, produktion, omsättning och kontroll. Inom var bransch finnas särskilda råd för var industrigren. I den synnerligen viktiga gummiindustrien (galosch-industrien) t. ex. står i spetsen en styrelse av 9 medlemmar; 3 av dessa väljas av högsta ekonomiska rådet — en statsekonom och 2 ingenjörer, 3 på förslag av fabriksdirektionerna — en merkantil direktör och 2 ingenjörer, samt 3 av gummiindustriarbetareförbundet — samtliga arbetare.

Fabrikskommittéerna väljas för 6 månader medels allmänna och direkta val. Även funktionärer kunna väljas. Var kommitté har eget kontor på fabriken. Den fungerar som ett driftsråd med vidsträckt rättigheter och uppdrag. Den vakar över disciplinen, över dekrets och tariffers åttlydnad samt livsmedelsanskaffning. Speciella ryska förhållanden avspeglas i fabrikskommittéernas åligganden att inrätta skolor, aftonskolor, tekniska kurser, bibliotek m. in., korteligen en dryg del av bildningsarbetet är lagd på dessa kommittéer. De ega klagorätt gentemot ekonomisk och teknisk ledning samt medbestämmanderätt rörande förmån och avskedande av personal.

Onekligen uppvisar denna ekonomiska författning starkt centralistiska drag; det kan delvis förklaras av de svåra tidsomständigheterna, av Rysslands väldiga utsträckning och av den exceptionellt hårda kampen för sovjetrepublikens existens. Men å andra sidan balanseras denna centralisation av den vidsträckt *demokrati*, som låter de arbetande massorna i kraft av sin åtagna och fullgjorda arbetsplikt, gällande för alla samhällsmedlemmar, välja och fullständigt behärska de *politiska* organen, vilka samtidigt även utöva ekonomisk kontroll.

Den politiska och ekonomiska maktens enhet präglar sovjetrepublikens författning, och denna enhet möjliggör på ”arbetarekontrollens grund” en långt driven socialisering. I författningen av 10 juli 1918 heter det: ”Såsom det första steget till fabrikers, verkstäders, gruvors, järnvägars och andra produktions- och transportmedels överföring till arbetare- och bonderådsrepubliken stadfästes rådsbeslutet om arbetarekontroll och om det högsta ekonomiska rådet för tryggande av de arbetandes makt gentemot exploitörerna.”

Socialiseringsprocessen uppfattas och genomföres alltså såsom en konsekvens av arbetare-

kontrollen, och endast högsta ekonomiska rådet genomför de regler och riktlinjer för det allryska samhällsarbetet, vilka fastställas av allryska rådskongressen, de arbetande massornas faktiska parlament.

Alla råd väljas medels direkta val av arbetare, funktionärer, soldater och matrosar. I städerna väljes till kommunalrådet 1 representant pr 1,000 inv., i byarne och mindre städer 1 representant pr 100 inv. Byråden samverka i och genom bysammanslutningarna; därtill komma som en ytterligare sammanfattande organisation kretskongresserna med 1 representant pr 1,000 inv., samt guvernementskongresserna, som bestå av 300 medlemmar. De sistnämnda jämte råden i städerna välja den allryska rådskongressen med 1 representant pr 25,000 invånare i städerna och 1 representant pr 125,000 invånare i guvernementen. Mandatet räcker endast tre månader och följaktligen har revokationsrätten ansetts överflödig. Allryska rådskongressen slutligen väljer folkkommissarierna — regeringen.

Trots denna ”terassformiga” ordning, beroende på landets oerhörda areal, är sovjetförfattningen alltigenom konsekvent demokratisk; den livliga omsättning av personliga krafter, som den möjliggör, förhindrar sterilitet och byråkratism i den sociala omdaning. Oupplösligt sammanhänger således i det nya Ryssland demokratisering och socialisering.

”Ergatokrati”

I England utkom år 1920 en spirituellt och om djupa socialfilosofiska och socialekonomiska kunskaper vittnande bok av Eden & Cedar Paul. Boken bär titeln ”*Creative Revolution*” (”Skapande revolution”).

Det system, vars grundtankar där utformas, har fått benämningen ”ergatocracy” (ergatokrati).

”*Ergates* är det grekiska ordet för” arbetare. ”Den nya termens andra sammansättningsled ”cracy” (krati) är i formen oförändrad”, säga författarna, ”men bestämd att gradvis förändras till sin mening och betydelse. Under det revolutionära övergångsskedet kommer ergatokrati att otvivelaktigt beteckna ”arbetarvälde”; där kommer att uppstå en ytterst centraliserad regeringsauktoritet, som utövar *makt i* ordets fulla bemärkelse. De nuvarande expropriatörerna skola icke beskedligt foga sig, då expropriationens skruvstäd i sin ordning, appliceras mot dem. Trots påverkan av en revolutionär masspsykologi, som blott dels kan möjliggöra övergången till socialism, kommer en stor del den lägre medelklassen att hårdnackat klänga sig fast vid den gamla ordningens vrakspillror. Tvivelsutan kommer även en stor del av städernas proletariat och även av lantproletariatet att vackla i sin trohet mot det nya systemet, framför allt i ett sådant land som England, som mer än något annat land är för livets nödtorft hänvisat till främmande länder och där övergången kanske därför kommer att beteckna en oerhört hård tid. Alla dessa gensträviga element måste ”styras” kraftigt av ett härskande, klassmedvetet proletariat. Men socialismens mål är att avskaffa förhållandet underdånighet under makt. Då kommunistisk ergatokrati förverkligas, då socialistisk åskådning och sinnesriktning tränga igenom under socialistiska institutioner, då makt beroende på privategendom, som är det utmärkande draget i borgerlig ”demokrati”, har avskaffats utan möjlighet att återupplivas, då tingens förvaltning har trätt i stället för regerandet över personer, då, sedan man passerat den proletära diktaturens skede, kommer även ”krati” i termen ergatokrati att underkastas en betydelseförändring. Medan proletariatets diktatur innebär att makten hos en klass utbytes mot makten hos en annan klass, det borgerliga fåtalsväldets ersättande med arbetarklassens välde — då, när klasserna undanröjts en gång för alla, ha vi nått vårt mera omedelbara mål, då ha vi passerat diktaturen fram till ergatokratin. För att omskriva den ovan givna formeln kommer ergatokrati att beteckna arbetarförvaltning för arbetarne och genom arbetarne.”

Efter en därpå följande läsvärd polemik mot fabianer och engelska demokrater och höger-socialister sammanfattas de nya strävandena och begreppen i följande passus:

”I dag är det Lenin och Trotski, Rysslands proletariat och fattiga bönder, som hålla besatta de mest framskjutna posterna. Vi skola icke blint trampa i deras fotspår, ty i England, i Frankrike, Italien, Tyskland, Amerika har vart lands arbetarklass sina särskilda problem att lösa. Men i stort sett äro vänsterflyglarnes socialister i alla länder ense åtminstone om två punkter. De anse, att *parlamenten äro utslitna* och att arbetarnes växande ekonomiska makt måste dana nya politiska former. Och de äro förvissade om, att klasskampens vitala impuls måste vara framstegets förnämsta impuls.”

De borgerliga parlamentens, ”demokratins” institutionella otymplighet för lösandet av vår tids grundproblem blir med var dag alltmer uppenbar. Dessa problem kräva nya organ, som svara mot massornas behov och mentalitet, mot arbetets och produktionens nya tekniska betingelser, mot slutligen de rätts- och förnuftskrav, vari vår tids materiella och andliga innehåll, dess sociala mognadsgrad finna sitt naturliga uttryck. Rådsorganisation är det första klara ordet för denna nya konception av samhälle, arbete, politik, moral.

En ny ordning måste byggas på självdisciplin gentemot ”*nedifrån* hederligt och öppet organiserad fåtalsmakt”. Härom heter det:

”Oavsett det produktiva arbetet kommer ”regering och förvaltning” att förbli i vid mån oligarkisk. Ingen vet om efter en revolutionär övergångstid ”styresmännen” i det ergatokratiska samhället komma att utses genom förordnande på två eller tre graders avstånd från arbetarkommittéer eller råd (soviets). Det kooperativa samhällets förnämsta funktioner komma att bli av ekonomisk art. Då socialism allmänt genomföres, då exploatering inom och utom den nationsvis organiserade gruppen förvisats till ett övervunnet förflutet tillstånd fängelse, kommer behovet av 'härskarmakt' eller 'auktoritet', 'myndighet', såsom vi känna det i klasstaten, att bli alltmera sällsynt. I nutiden existerar statsmakten huvudsakligen för att försvara och skydda privategendomen, exploaterande kapital mot den exploaterade klassen; så inåt och utåt mot rivaliserande exploatörsgupper, organiserade som andra nationalstater. Deras väsen och natur tvingar dem att tävla med andra stater om områden, som erbjuda betydande råmateriel, och om marknader i länder, där den kapitalistiska utvecklingen befinner sig på en låg nivå. Därpå beror det kapitalistiska väldets brutalitet och den kapitalistiska 'fredens' fruktansvärda otrygghet. Men under en kommunistisk ordning komma icke att finnas dessa speciella yttringar och företeelser, som sammanhånga med statsmakt och därmed skall då även ha försvunnit ur människors åsyn tre fjärdedelar av vad vi benämna 'regering'.

Icke desto mindre — något behov av centraliserad, ledande funktion blir kvar. I denna mening blir det rum för 'politik', för behandling av talrika spörsmål, som oundvikligt kräva en samfäld lösning, då män och kvinnor leva tillsammans i ett civiliserat samhälle. På grund av att människorna äro varandra olika torde det kommande samhällets politiska organisation enligt vår mening bli snarare oligarkisk än demokratisk. Ty det stora flertalet blir åtminstone föga intresserat av hur samhällsmaskineriet arbetar, förutsatt endast att det löper med ett erforderligt mått av smidighet och effektivitet. En elit, självkallad liksom H. S. Wells ”frivilliga aristokrati”, men med mandat från råden eller danad på något sätt, som nu ej kan förutses, behövs för att trygga detta erforderliga mått av smidighet och effektivitet. Men såväl i det industriella som i det politiska livet komma de med fåvälde förenade farorna att reduceras, när kapitalismen förintas, kapitalismen, som bär skuld för de mest olycksbringande dragen i den existerande typen för fåtalsmakt. Bortsett från teorierna så lämna oss redan i fråga om den revolutionära diktaturperioden de ryska erfarenheterna bevis tillfyllest för att farorna av en

kvasi-enväldig makt äro obetydliga, om endast denna makt utövas av dem, som besitta en klar syn på möjligheterna för kommunistisk samhällsbyggnad, som införa ett system, vars hela anda och struktur riktar sig mot klass- och kastväsen och som tillförsäkras det klassmedvetna proletariatet obegränsade stöd. 'Oligarkins järnlag' förblir i kraft, men den kommer icke längre att verka till de arbetande massornas skada och fördärv, så som den däremot måste göra, sålänge den privata eganderättens väld råder."

Redan vad här anförts låter oss ana, att denna i ordets djupaste mening humanitära, engelska kommunism, slutligen måste vända sig direkt mot den borgerliga parlamentsdemokratin. Så mycket mer förtjänt av vår allvarliga eftertanke är då förkastelsesdomen över karrikatyr-demokratin, som den omedelbart träffar parlamentarismen i dennas klassiska land, England; så mycket mer beaktansvärd för oss även därför att våra två stora "vänster"-partier sedan ett par år brösta sig över att framställa "demokratin genombrott" som ett rent av för vår framtid avgörande verk av deras upplysta förnuft och rationella radikalism. Vad som utbasuneras som jättesteg framåt hos oss ligger emellertid redan under en skarp och nedgörande kritisk eld i Europas ledande, i fråga om kapitalistiskt förvaltningsmaskineri högst utvecklade stat.

Författarna inleda sin undersökning av "demokratin" med satsen att blott en revolutionär förändring kan bereda väg för socialismen, då endast därigenom själva huvudfästet i den nuvarande ordningen, d. v. s. det kapitalistiska lönesystemet, kan bringas på fall. Det skulle kunna tilläggas, att detta lönesystems vara eller icke-vara, den principiella uppfattningen härutinnan är det avgörande kriteriet för en rörelses, en riktning, ett partis egenskap av en framstegskraft eller en reaktionsfaktor.

Där utvecklas nu, hurusom varje typ av ekonomisk samhällsstruktur städse funnit sitt uttryck i politiska institutioner, som framvuxit ur och som naturligt motsvara de behov och de intressen, vilka förändra samhällenas ekonomiska grund. Allmänna rösträtten var ej tänkbar, för den fanns intet bruk i ett samhälle, hopledat av länsherrar och vasaller, i en vertikal samhällsordning, liknande en lång stege med den ena pinnen över den andra. För sitt förverkligande krävde den allmänna rösträttens princip en *horizontal* ekonomisk ordning, och följaktligen är den allmänna rösträtten, är demokratin blott en torso, en förkrympt tingest även i det kapitalistiska samhället, som blott erkänner en formell likställighet, men alltjämt söndrar och utskiftar människorna i ekonomiskt olikställda klasser och grupper.

Våra dagars parlamentarism är följaktligen en hybrid av allmän rösträtt och kapitalistisk feodalitet, vars våldsdrag förstoras och skärpas under kapitalmaktens fortskridande trustorganisation. Parlamentarismen är allt klarare utpräglad de politiska institutions- och organkomplexen i tjänst hos den kapitalistiska ekonomiens krafter och herrar.

Återknyttande till ett rent historiematerialistiskt betraktelsesätt kunna vi då säga, att de historiska argumenten tala för sannolikheten av att proletariatet, produkten av samhällenas kapitalism, kommer att överallt, ju mer det vaknar till medvetande om sin revolutionärt förlösande roll, skapa originella politisk-sociala organ för *sina* ekonomiska och sociala behov och synpunkter. Först som kampformer under övergångstiden till den slutliga, största triumf, som arbetarklassen kan vinna, nämligen klassamhällets försvinnande, i det att det lämnar rum för det klasslösa samhället, sedan som utbyggda och fullbyggda institutioner, vilande på nya rättsprinciper, på en ny lagstiftning, på arbetspliktens och solidaritetens förenade grundsatser. Rådssystemet ger oss urformerna till denna nya ordning.

Härom yttra författarna och därmed avsluta vi detta kapitel:

"Jämlöpande med denna utveckling visar sig parlamentet odugligt att ens fylla de funktioner,

för vilka det skapats, att ens tjäna som det borgerliga klassväldets politiska organ.”

Här behöver endast påpekas parlamentets förlamning och passivitet under krigsåren. Den verkställande makten — de imperialistiska krigsministärerna — förfogade diktatoriskt över nationerna.

”Parlamentet visar symptom av fortskridande paralyse, då revolutionens timme nalkas. Striden föres slutligen icke mellan parlament och sovjets, utan mellan den exekutiva makten, det inre kabinettet och de permanenta funktionärerna, kapitalistklassens verkställande utskott å ena sidan och å andra sidan arbetarne organiserade efter de nya linjerna. Parlamentet är så hoppöst utslitet, att man knappt kan räkna därmed.”

Belägg för denna träffande karaktäristik av parlaments-”demokratins” vanmakt och förfall giva oss särskilt de sociala striderna i England efter kriget, de stora strejkerna mot bakgrund av socialiseringskrav, varom häftigt kämpas i det direkta enviget mellan kapital och arbete.

Utdrag ur Crispiens tal å de tyska oavhängigas partidag i dec. 1919

”När vi fått diktaturen, då är en del av vår uppgift löst. Men vad skall då ske? I stället för den kapitalistiska maktorganisationen upprätta vi då den proletäriska staten på rådssystemets grundval. Staten är då arbetarklassens maktorganisation. Så länge kapitalismen icke är ekonomiskt övervunnen, under omvandlingsprocessen, måste kapitalistklassen hållas i tygeln. Den kapitalistiska maktens störtande är en politisk akt, men därpå begynner den sociala omvälvningens och det ekonomiska organisationsarbetets process. Arbetarklassen skall icke upprätta någon diktatur, som åter kan undergrävas av kapitalisterna därigenom att de beredas möjlighet att inträda i arbetarregeringen. En rådskongress träder i stället för det borgerliga parlamentet.

Denna rådskongress får endast bestå av socialrevolutionära, som handla medvetet socialrevolutionärt. Vallagen skall sörja för att rådskongressen får en socialrevolutionär sammansättning, så att ingen klass, intet parti, som är emot arbetarnes revolution, kan erhålla en enda röst å denna kongress. Eljes har rådskongressen intet värde för revolutionen och kan ej fylla sin uppgift att genomföra socialismen.

Med socialismens genomförande kommer även i rådsrösträtten den socialistiska demokratin till allt klarare uttryck; tills den helt kan utvecklas i det socialistiska samhället. Det praktiska arbetet är emellertid den bästa läromästaren. I stället för den kapitalistiska staten och dennas organ skall arbetarklassen överallt på rådssystemets grund bilda rådsinstanser och råds-korporationer i kommunerna, i kretsarne, i distrikten. Rådskongressen skall tillsätta centralrådet och centralrådet folkmandatärerna som arbetarregeringens topp. Rådskongressen sammansättes av arbetarerrådets delegerade och ger riktlinjerna för den inre och yttre politiken. Centralrådet utövar en lagstiftande och förvaltande funktion och är ansvarigt inför rådskongressen. Proletariatets diktatur stöder sig ej blott på en politisk organisation, den behöver även en motsvarande förvaltning. Man får icke meningslöst slå sönder den gamla förvaltningen, men denna får ej heller bara övertagas. Den bör nygestaltas, förenklas, tills den blivit någonting fullständigt nytt.

Den politiska maktens besittning är betingelsen för socialismens förverkligande. Frågan om den kapitalistiska produktionens omvandling till en socialistisk produktion erinrar oss om den nu så ofta ställda frågan: *När* kan socialismen förverkligas? Och då säga många: ”Marx lär, att

socialismen skulle kunna förverkligas blott när kapitalismen befinner sig i högkonjunktur. I närvarande tid, då ekonomin är ruinerad, kan den icke förverkligas." Den som hyser denna åsikt, har dragit en falsk slutsats av vad Marx har sagt. Jag vet väl, att Marx i sina verk lär, att det kapitalistiska samhället först måste ha nått en viss höjdpunkt av sin utveckling, innan socialismen kan avlösa kapitalismen. Betingelserna för socialismen måste vara givna icke blott hos proletariatet, utan även i det kapitalistiska samhället, innan den kan förverkligas. Kapitalets koncentration skapar en allt större och starkare här av proletärer, produktivkrafternas utveckling förändrar den ekonomiska strukturen och skapar grundvalen för den sociala revolutionen: företagarnes organisationer börja förbereda produktionsmedlens socialisering. I fråga om den allmänna utvecklingen gäller det sålunda, att socialismen kan bli verklighet först när kapitalismen nått sin högsta fulländning.

Socialismens förverkligande innebär i första rummet produktionsmedlens socialisering. Denna socialisering har redan begynt i det kapitalistiska samhällets sköte genom företagsorganisationerna. Vad äro kartellerna, syndikaten, trusterna och ringarna annat än ansatser till socialisering och planmässig reglering av arbetet? Företagsorganisationernas närmaste mål är att "skapa kontroll över en marknads tillförsel av en viss vara för att därigenom inverka på prisbildningen, så att intressenterna tillförsäkras en viss kapitalvinst". För reglering av konkurrensen i syfte att höja profitraten bildades karteller.

Med *kartell* förstå vi en överenskommelse mellan kapitalister, ett företag, som genom vissa inskränkningar av sin fria tävlan mellan sina medlemmar eller genom andra gemensamma ekonomiska åtgärder söker höja delegarnes företagarevinst. De anslutna företagen producera oberoende av varandra "med olika teknik, enligt olika principer, med olika löner och med olika finansiering". Vart anslutet företag får blott en viss produktionsmängd och ett bestämt bruttopris för varuleveranserna sig tillförsäkrade. Kartellerna äro således avtal för försäljning av produkter.

Men den ekonomiska utvecklingen krävde ytterligare utbyggnad av företagareorganisationerna. Så uppstodo *syndikaten*. Syndikaten äro en fast organiserad kartell med uppgift att reglera icke blott avsättningen, utan även produktionen. Syndikatet reglerar de anslutna företagens produktion och söker därigenom samt genom gemensam avsättning höja profiten. Syndikatet har ett centralorgan, en byrå, som mottager alla beställningar och ombesörjer leveranser och utbetalningar. Blott med syndikatets tillstånd få de olika företagen utvidgas eller förbättras. Vinsten stannar hos de enskilda företagen.

Ett steg vidare beteckna *trusterna*, en ännu fastare centralisation. Trusten är en *sammanslutning av kapitalister för gemensam drift*, i vilken de enskilda företagen uppgå så fullständigt, att de blott bilda filialer av centralorganisationen. Den enskilde kapitalisten producerar icke längre självständigt och har icke längre någon fristående vinst. Ringen slutligen är en företagareorganisation för organiserad prisuppskörtning genom uppköp av varor och särskild inverkan på avsättningsvillkor och avsättningsområden.

Dessa organisationer äro socialiseringar *inom kapitalistklassen* och endast för dennas profitintressen. De enskilda ägarna av produktionsmedlen sammansluta sig, bli gemensamma egare av produktionsmedel, reglera produktionen, avsättningen och kommendera hela ekonomin. Om vi då utbyta kapitalisterna mot *arbetareklassens* stat som ledare av företagarnes organisationer, så befinna vi oss mitt inne i en *socialisering för samhället*. Produktionsmedlens övertagande genom arbetareklassens stat är det första viktiga steget på vägen till de statliga maktorganens förvandling till *sociala* förvaltningsorgan.

Liksom kapitalismen genom sin egen utveckling samtidigt ökar och stärker sin dödsfiende, proletariatet, stegrar den även motsättningarna ända till outhärdliga förhållanden. Konkurrensen är en kapitalistisk grundlag. Produktionens reglering går stick i stäv mot denna grundlag. Marx säger härom:

”Med det ständigt avtagande antalet kapitalmagnater, som ursurpera och monopolisera alla fördelar av denna omvandlingsprocess, växer massan av elände, förtryck, trældom, urartning, utsugning, men även revolten hos den städse utsvällande och genom den kapitalistiska produktionsprocessens mekanism själv skolade, förenade och organiserade arbetareklassen. Kapitalmonopolet blir en boja på det produktions sätt, som uppblomstrat med och under detta monopol. Produktionsmedlens centralisation och arbetets socialisering nå en punkt, där de icke längre kunna fördraga sitt kapitalistiska hölster. Det spränges. Timman slår för den kapitalistiska privategendomen. Expropriatorerna exproprieras.”

Koncentrationsförloppen, bildandet av företagareorganisationerna och de allt *intimare förbindelserna mellan bankkapital och industriellt kapital* ha förlänat kapitalet dess högsta form, *finanskapitalets* form.

Hilferding säger härom: ”Så snart finanskapitalet bragt under sin kontroll de viktigaste produktionsgrenarne, är det nog, om samhället genom sitt exekutivorgan, den av proletariatet *erövrade* staten, bemäktigar sig finanskapitalet för att omedelbart kunna förfoga över de viktigaste produktionsgrenarne. Av dessa äro alla andra beroende, och våldet över storindustrin betyder då redan en verksam social kontroll även utan vidare omedelbar socialisering. Det samhälle, som förfogar över gruvindustrin, järnindustrin, mekaniska- och elektricitetsindustrin, den kemiska industrin, transportväsendet, har, i det att det behärskar dessa de viktigaste produktionsområdena, i sin hand även fördelningen av råämnena till de andra industrierna och transporten av deras produkter och kan således likaledes behärska dem.

Expropriationen behöver då ingalunda utsträckas till den stora mängden av mindre jordbruk och små yrkesföretag, då ju dessa medelbart socialiseras genom samhällets besittningstagande av storindustrin, av vilka de redan länge varit beroende. Därför är det möjligt att låta expropriationsprocessen mogna i ett långsammare utvecklingstempo på de punkter, där den på grund av decentralisation vore politiskt farlig, d. v. s. möjligt att låta den en gång genom statsmakten utförda expropriationsakten följas av en successiv socialisering medels ekonomiska fördelar, som medvetet garanteras av samhället, enär finanskapitalet redan ombesörjt expropriationen, såvitt den är för socialismen nödvändig.” Dessa tankar visa, att vårt mål bygger på de faktiska förhållandena och att våra fordringar kunna praktiskt genomföras. Socialismen har då upphört att vara en vacker framtidsdröm; den har blivit föremål för proletariatets omedelbara praktiska politik.

Proletariatets diktatur fotar icke blott politiskt utan även ekonomiskt på *rådssystemets* grundval. Råden få från början även viktiga ekonomiska funktioner. Driftsråd måste genast och med all energi skapas som kampmedel, som organ för skolning och förberedelse för socialismen. Genom driftsråden skaffar sig det socialrevolutionära proletariatet revolutionära kadrer, där massorna av kroppsarbetare och hjärnans arbetare upptagas och sättas i rörelse för klasskampen. De kapitalistiska förbrytelserna även på det ekonomiska området, alla intriger i syfte att diskreditera revolutionen måste avslöjas.

Vi se således, huru viktigt det är att börja med rådssystemets uppbyggande redan före erövringen av den politiska makten som proletärisk kamporganisation för socialismen. Härför äro redan värdefulla förarbeten utförda, organisationsplaner debatterade och utarbetade. Grundval

bilda *driftsråden*. På dessa uppföres rådssystemet i och med revolutionens fortskridande: distriktsgruppråd, riksgruppråd, distriktsekonimiråd, landsekonimiråd. Ledningen av landskonomirådet skall ligga i händerna på särskilda fullmäktige för det av rådkongressen tillsatta centralrådet och se sin uppgift i att bevara bindeledet mellan de ekonomiska och politiska frågorna.

Om vi redan nu börja uppbygga rådssystemet, kommer det i sin utveckling att hålla jämna steg med den proletära revolutionens utveckling och tjäna som *grundval för det socialistiska samhällets organisering*. I det socialistiska samhället skall rådssystemet i sin djupaste mening nå sin högsta fulländning. Rådssystemets djupaste innebörd är att arbetarne, som prestera det produktiva, för samhället gagneliga arbetet, som upprätthålla hela kulturen och föra den till en allt högre nivå, även skola vara bärare av de offentliga institutionerna, att de skola vara ansvariga och bestämmande på alla områden. Icke så att arbetarna frambringa och skapa, men andra härska över dem.

Det mystiska sken, som kapitalförhållandena sprida över den modärna mänsklighetens alla förhållanden och som hindrar oss att klart skönja människornas sanna inbördes förhållanden, måste försvinna. Arbetet måste åter nå sin högsta rangplats. Det är rådssystemets djupaste mening. Därför bör man icke säga, att man icke vet, om i ett land proletariatets diktatur skall byggas på rådssystemets grund, i ett annat land icke. Det är möjligt att för den proletära revolutionen i sin början i det ena landet rådsorganisationen, i ett annat land, såsom kanske i England, fackorganisationerna, i ett tredje land de politiska organisationerna äro de utslagsgivande. Men till sist skall den proletära revolutionen överallt fortbestå och utvecklas på rådssystemets grund, emedan arbetarne just genom den proletära revolutionen befrias och kallas att på alla områden föra det avgörande ordet.

Om vi klargjort för oss de väldiga uppgifter, som föreläggas rådssystemet, så följer av vår insikt härom, att vårt rådssystem ingenting gemensamt kan ha med de driftsråd, som skapas medels kohandel i nationalförsamlingen. Fritt danad av arbetareklassens maktställning kan rådsorganisationen utveckla sig blott på revolutionens egen mark som revolutionär, oavhängig organisation. Den tid är förbi, då det ännu hade någon mening att råden måste vinna författningsrättslig sanktion. Nu veta vi, att även rådsorganisationen är ett stycke revolution, att rådsorganisationen lika litet får vara författningsrättsligt bunden i en borgerlig demokrati som de revolutionära fackföreningarne och den oavhängiga socialdemokratin.”

Socialiseringsresolution antagen å Sverges Kommunistiska partis kongress år 1921.

Vid nämnda kongress antogs enhälligt följande av Partistyrelsen framlagda resolution:

”Sverges arbetareklass, liksom arbetarne i alla kapitalistiska länder, bör nu taga ställning till frågorna om nationalisering, socialisering samt de olikartade förslag, som gå under det gemensamma namnet ”industriell demokrati”.

Dessa förslag ha sin upprinnelse och få sin karaktär av de intressen, som stå bakom desamma och framkallat dem. Dessa intressen äro *klassintressen*.

De förslag, som baseras på dem, kunna vara *kapitalistiska* teoretikers utkast, avsedda att övervinna den kapitalistiska anarkin genom medveten organisation, nationell eller världsökonomi.

Samma syfte befrämjar medvetet eller omedvetet den av demokratiska reformister — bl. a. av

socialdemokrater och fackföreningsledare — bedrivna socialiseringspolitiken, d. v. s. förstatligandet, kommunaliseringen av naturrikedomar, produktions- och transportmedel, i avsikt att ”återuppbygga ekonomin” (den kapitalistiska ekonomin).

På samma principiella grund stå de till synes opolitiska, t. ex. *syndikalistiska*, strävandena att småningom utvidga arbetarnas kontroll över produktions- och transportmedlen och därigenom bygga det nya samhället inom det gamlas hölje, utan att likväl krossa de härskande klassernas sociala makt.

Med upptagande av element från den statsocialistiska riktningen ha uppstått olika teorier, såsom *guildsocialismen* m. fl., vilka i sin praktiska tillämpning utmynna i samma sak: befastandet av kapitalismen.

Oberoende av dessa konstruktioner uppstår hos de arbetande massorna en mer eller mindre instinktiv rörelse för att få ett fast grepp om produktionen. Detta yttrar sig hos dem i en strävan att själva överta de funktioner, som nu utövas av kapitalisten och hans representanter.

Under en period, då det ena företaget efter det andra slår igen, ehuru den intensivaste produktion uppenbarligen vore av nöden, tränger sig omedelbart på arbetarne tanken att produktionsmedlen böra överföras i sådana händer, som kunna och vilja använda dem för det allmännas väl. Detta finner sitt uttryck i kampen för direkt arbetarekontroll på arbetsplatsen, över industribranscherna och hela landets ekonomi. I arbetarnes krav på rätt att själva utse sina närmaste förmän i yrket, rätt att annullera oberättigade avskedanden, att genomföra en verksam fabrikshygien, bestämma om anskaffning av nya maskiner, tillämpandet av nya driftsmetoder och planmässigt, effektivt utnyttjande av arbetskraft, råmaterial och energi, kontroll av kapitalets profit m. m. Samma synpunkt ligger till grund för strävandena att lägga under det arbetande folkets kontroll det från profithungriga mellanhänder befriade utbytet såväl inom ett land som folken emellan.

Det kommunistiska partiets uppgift är att understödja och klart formulera dessa massornas rättmätiga krav, ställa sig i spetsen för kampen att förverkliga desamma samt avslöja och undanröja alla hinder, som av de borgerliga och deras hantlangare läggas i deras väg.

Partiet framhåller med skärpa, att socialisering är som paroll vilseledande samt blir, om den genomföres, en socialt reaktionär åtgärd, ifall den icke är en konsekvens av arbetarnas revolutionära övertagande av makten, förverkligandet av proletariatets diktatur.

Alla praktiska förberedelser och planer för den verkliga socialiseringen och arbetareadministrationen böra byggas på denna enda förutsättning: den proletära revolutionen. Härvid måste det egna landets produktionsförhållanden och ekonomiska möjligheter klarläggas på alla områden samt arbetarne själva göras förtrogna med de uppgifter, som vänta dem i och med den samhällsekonomiska omorganisationen. Dessutom böra erfarenheterna tillgodogöras från andra länder (Ryssland, Ungern), där arbetarne redan genom att överta makten blivit i tillfälle att praktiskt bekämpa de svårigheter, som uppbyggandet av ett nytt ekonomiskt system erbjuder. I synnerhet böra till behandling upptagas sådana frågor som det ekonomiska rådsystemet, dess förhållande till den politiska råds makten, de funktioner som tillfalla fabrikskommittéer, drifts- och industriråd samt fackföreningarna och Kooperationen under den proletära diktatur, som lägger grunden till det kommunistiska samhället.

Vad beträffar socialiseringsplaners och programförslags utformning i detalj, bör beaktas, att förtidiga sådana ge anledning till ofruktbart teoretiserande och vända blicken från den praktiska kampen, som först den kan ge fasta grunder för vidare utbyggande samt skapande av

organ, som på utvecklingens olika stadier kunna förverkliga de nödvändiga uppgifterna.

Partiets medlemmar och representanter i statliga, kommunala, fackliga, kooperativa o. a. institutioner och organisationer böra basera sin verksamhet på här uttalade principer, främja och klart uttala massornas revolutionära krav, kritiskt belysa och avslöja alla förslag, som gå ut på att leda arbetarna vilse och binda deras kampfrihet, samt att om sådana förslag bringas å bane, taga initiativ för att förmå arbetarne att förvandla och skärpa dessa åtgärder från att bevara den sociala borgfreden till att bliva en hävstång för den revolutionära klasskampen.”

Norrbottenskonferensens resolution.

I januaridagarna år 1919 antog en av Norrbottens samtliga arbetareorganisationer hållen konferens i Luleå följande resolution:

Socialismens grundväsentliga krav på produktionsmedlens överförande i samhällets hand har tiden och de genom världskrigets omstörtande verkningar framkallade förhållandena ryckt närmare sitt förverkligande och gjort mer aktuellt än någonsin. Utan de arbetande massornas makt över och ledning av produktionen kunna icke de 1 allt djupare ekonomiskt elände sjunkande samhällena pånyttfödas till en förnuftig och mänsklig ordning.

Socialiseringen av de olika produktionsgrenarna, men främst och omedelbart av dem, som bilda den oundgängliga grundvalen för massornas existens, framstår härvid som en bjudande nödvändighet. Mot bakgrunden av denna fordran måste intressenas och klassernas kamp avspegla sig, om än hela samhällets väl påbjuder denna genomgripande förändring. Då alltså socialiseringens genomförande innesluter frågan om makten över samhället, dess tillgångar och krafter, uttalar konferensen, att varje akt av socialisering måste genomföras av de arbetande massorna själva, under aktgivande på de olika produktionsområdenas tekniska och ekonomiska betingelser, men med blicken i främsta rummet fästad vid mass- och samhällsbehovens trängande krav på en snar och rationell lösning av socialiseringsproblemet.

Såsom oavvisliga förutsättningar för denna massornas självräddningsakt ur en upplösning och ett kaos, som vållats av de kapitalistiska klassernas och statsledningarnas brutala och planlösa rovpolitik inåt och utåt, betecknar mötet:

- 1) Avlägsnandet av den nuvarande, för samhällets stora ekonomiska livsfrågor oförstående och odugliga statsbyråkratin.
- 2) Upprättandet genom de förhandenvarande ekonomiska arbetareorganisationerna av ett rådssystem, som omedelbart blir ett samfällt lokalt uttryck för de olika arbetargruppernas behov, meningar och krav.
- 3) Upprättandet av driftsråd, sammansatta av de produktivt med hand eller hjärna arbetande, som aktivt gripa sig an med att skapa de nödvändiga betingelserna för en produktion av högsta möjliga effektivitet.
- 4) Produktionens avkastning skall komma samhällsmedlemmarna till godo i ett rättvist och för samhället ändamålsenligt förhållande till den arbetsprestation, som samhället eger rätt att avkräva envar av sina medlemmar.
- 5) För den nationella, socialiserade produktionens och varuutbytets reglering upprättas en landsrepresentation för arbetare- och driftsråden, för konsument- och producentintressen, som samtidigt från de nuvarande parlamenten övertaga all den beslutanderätt i ekonomiska frågor, vilka på det närmaste beröra landets hela ekonomiska liv, dess produktiva arbete.

6) Konferensen uppfordrar slutligen samtliga arbetareorganisationer att, i och för en kraftig och snabbt genomförd socialisering, omedelbart upptaga till behandling hithörande spörsmål samt fäster därvid särskilt uppmärksamheten på vikten och nödvändigheten av en klar överblick och ett rikhaltigt material i fråga om vårt lands och de olika företagens ekonomiska situation och möjligheter som vägledning för en rationell socialisering.

Vad Norrland och i främsta rummet Norrbottens län beträffar finnas redan i avsevärd omfattning de första förutsättningarna för en socialistisk produktionsordning, i det att en stor del av såväl odlingsbar jord, som skogar, vattenkraft och järnmalmstillgångar inom länet antingen befinna sig i samhällets ego eller om några år komma att, enligt gällande avtal, tillfalla samhället. I väntan på genomförandet av en fullständig socialisering anse vi därför, att liden bör begagnas till att med utnyttjande av samhällets produktionsmedel påbörja på socialistiska principer grundade företag.

Ett samhällets järnverk anlägges på lämplig plats i Norrland för framställning på elektrisk väg i större skala av räls, grövre byggnadsjärn; skeppsplåtar m. m. samt av tackjärn och ämnesjärn för vidare förädling vid andra verk. Därigenom möjliggöres även tillgodogörande i större skala av de oerhörda tillgångar av för vårt jordbruk oundgängligen nödvändig fosforsyra, som finnes i de norrbottniska järnmalmerna.

Kolonisationsarbetet inom övre Norrland fullföljes med inrättandet och understödjande av kolonat, bestående av småbruk med kooperativ drift, eller där så finnes lämpligt, jordbruk av större omfattning.

Kooperativa arbetsföretag inom trävaruindustrin eller för vidare förädling av vid ovan nämnda järnverk framställt tackjärn eller ämnesjärn, understödjas av samhället genom tillhållande av byggnads- och driftkapital, kraft och råvaror eller halvfabrikat. Plan för dessa anläggningar uppgöres av en utav arbetare, teknici och andra sakkunniga sammansatt nämnd.